

Ա տարի, # 6, մարտ 6, 1991

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒ ԵՎ ԼԱՍԻՄ

interfax գործակալություն
Մեր սեփ. թղթակից
Մարտի 3-5

LUSԿԻԱ

«Դուք կո՞ղմ եք ժողովրդավարական և անկախ պետականություն ունեցող Լատվիական հանրապետությանը» հարցին պատասխանեցին մարտի 3-ին Լատվիայում անցկացված համընդհանուր հարցման մասնակիցները: 1.871.445 քաղաքացիներից դրական պատասխան են տրվել 73,68 տոկոսը, դեմ՝ 24,70 տոկոսը: Անվավեր են ճանաչվել հարցաթերթիկների 1, 63 տոկոսը:

Հարցմանը մասնակցել են ծայրի իրավունք ունեցողների 87,57 տոկոսը:

Հիշեցնենք, որ լատիշները կազմում են հանրապետության 2,6 միլիոն բնակչության 52 տոկոսը:

Լատվիայի Գերագույն խորհրդի նախագահ Ա. Գորբունովը հայտարարել է, որ հարցման արդյունքները մեկ անգամ եւս հաստատել են լատիշ ժողովրդի ընտրած ուղին: Ինչ վերաբերում է փատացի անկախության հասնելուն, ապա հանրապետության խորհրդարանն արդեն հնարավորություն կունենա առանձնացնել այդ գործընթացի կոնկրետ փուլերը: Լատվիայում անցկացված հարցմանը ներկա են եղել 152 արտասահմանյան լրագրողներ և 120 պաշտոնական դիտորդներ՝ Երտպայի և Ամերիկայի 20 երկրներից, ինչպես նաև Ռուսաստանից, Լիտվայից, Էստոնիայից և Ադրբեյջանից:

ԷՍՏՈՆԻԱ

Մարտի 3-ին անցկացված հանրապետական հանրաքվեին մասնակցեցին ընտրական ծայրի իրավունք ունեցողների 82,86 տոկոսը: Այն հարցին, թե «Դուք ցանկանո՞ւմ ե՞ք Էստոնիական հանրապետության անկախության և պետական ինքնուրույնության վերականգնումը», դրական պատասխան են տվել մասնակիցների 77,83, դեմ՝ 21,43 տոկոսը: Հայտնի է, որ հանրապետության 1,5 միլիոն բնակչության միայն 62 տոկոսը են Էստոնացիները: Արդյունքների ամփոփումից հետո հայտարարվեց, որ թեև արտասահմանում ապրող մոտ երկու հազար Էստոնացիներ չեն կարողացել մասնակցել հանրաքվեին, սակայն նրանց ուղարկած հեռագրերը լիովին պաշտպանում են անկախ Էստոնական հանրապետության վերականգնումը:

Հանրաքվեին ներկա էին նաև 170 միջազգային դիտորդներ, այդ թվում ներկայացուցիչներ միութենական հանրապետություններից: Հայաստանը ներկայացնում էին հանրապետության ժողովրդական պատգամավորներ Ա. Մալիյանը, Վ. Ջուսեմայանը, ՀՀԸ-ի խորհրդի անդամ Լ. Կրոկյանը, Ն. Գեորգյանը:

ԼԻՏՎԱ

Դեռ փետրվարի 9-ին նմանատիպ հարցման ժամանակ, երբ պահանջվում էր պատասխանել այն հարցին, թե «Արևելքում եք դուք, որ Լիտվան լինի անկախ ժողովրդավարական հանրապետություն», դրական պատասխան էին տվել մասնակիցների 76,4, քաջասակակ՝ 5,5 տոկոսը, հարցաթերթիկների 2,97 տոկոսը ճանաչվել էին անվավեր: Պրեզիդենտ Գորբաչովը հերքական հրամանագրով հայտարարել է, որ այդ հարցումը իրավական ուժ չունի:

Baltfax

5 մարտի

ՄՈՍԿՎԱ

Սեծ Բրիտանիայի վարչապետ Ջոն Մեյջորը Մոսկվայի Բրիտանական դեսպանատանը ընդունեց Լիտվայի, Լատվիայի և Էստոնիայի մշակութային կազմակերպիչներ Էդիտյուս Բիչկուսկասի, Յանի Պետրիսի և Յուրի Կախնին: Նրանք վարչապետին ծանուցեցին Մեծբրայթկայում տիրող իրավիճակին: Ջոն Մեյջորը հաստատեց, որ Մեծ Բրիտանիան երբեք չի ընդունել Խորհրդային Միության կողմից Մեծբրայթկայում հանրապետությունների միջպատերազմյան բռնի գրավումը: Նա հայտնել է, որ ԽՍՀՄ ղեկավարների հետ հանդիպման ժամանակ անպայման կքննարկի քաղաքական հիմնահարցը:

ԲԻ-ԲԻ-ՍԻ օադիոկայանը հաղորդում է, որ Մեյջոր-Գորբաչով հանդիպման ընթացքում, Սեծ Բրիտանիայի վարչապետը մտահոգություն է հայտնել Մեծբրայթկայում տեղի ունեցող իրադարձությունների կապակցությամբ: Նա խորը ափսոսանք է հայտնել Վիլնյուսում և Ռիգայում բռնի ուժի գործադրման և դրա հետևանքների աթթիվ:

ՉԼԻԻ ՆԱԽԱԳԱՅԸ ՆԵՐՈՒՄԹՅՈՒՆ Ե ԽՆԴՐՈՒՄ ԺՈՂՈՎՐԴԻՑ

Երկուշաբթի օրը ՉԼԻԻ նախագահ Իրուինը պաշտոնապես ներողություն խնդրեց ՉԼԻԻ ժողովրդից՝ անցյալ 20 տարիների ընթացքում գեներալ Պիլոնի իշխանության ժամանակաշրջանում երկրում կատարված բռնությունների համար, որոնց հետևանքով զոհվել էին քաղաքի վաղաքահաներ, խառնակվել էին ուրիշներ և ցարդ անմայտ կորած են համարվում շուրջ 2000 հոգի:

Մայրաքաղաք Սանտյագոյում հավաքված ցուցարարների առաջ նա խոստացավ հետաքննություն կատարել ու պատժել խժոժությունների հեղինակներին:

Երեւան, 4 մարտի (սեփ. թղթ.)

Խորհրդարանի ազգայնական պատգամավորական խմբի նախաձեռնությամբ, երկուշաբթի 4 մարտի 1991, երեկոյան ժամը 6-ին Հայաստանի հանրապետության Գերագույն խորհրդի նախագահության շենքում կայացավ հանդիպում կուսակցությունների և երկայացուցիչների միջև: Խորհրդակցական հանդիպման ընթացքում ազգայնական պատգամավորական խումբը ներկայացրեց իր պատկերացումները սեպտեմբերի 21-ի հանրապետական հանրաքվեի ու կառավարական հարցման մասին:

Ազգային վճռորոշ այդ հարցի կապակցությամբ իրենց տեսակետներն արտահայտեցին Գոմկուսի, ՀՀԸ-ի, ՀՀԳ-ի, Ռ.Ա.Կ-ի, Ա.Ի.Մ-ի, Հանրապետական կուսակցության և այլ քաղաքական-հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ, Գերագույն խորհրդի ժողովրդական պատգամավորներ: Հանդիպումն առիթ էր նաև մի անգամ եւս լայն խոսակցություն քայքայելու միութենական հանրաքվեի, կենտրոն-Հայաստանի Հանրապետություն հարաբերությունների և մի շարք այլ հարցերի արծարծման համար: Հանդիպմանը մասնակցում էին նաև նախագահ պրն. Լեոն Տեր-Պետրոսյանն ու վարչապետ Վազգեն Մանուկյանը: Մասնակիցների ամենամասնությունը կողմ արտահայտվեց սեպտեմբերի 21-ի հանրապետական հարցմանը և հարցաթերթիկին:

Մասնավոր ազատական կուսակցության ներկայացուցիչը, որը նույնիսկ քարտուղար Ա. Մարգարյանը պաշտպանեց միութենական հանրաքվեին: ՀՀԳ-ի ներկայացուցիչը Հրայր Կարապետյանը պաշտպանելով հանդերձ հանրապետական հանրաքվեին, ներկայացրեց իր անհանդուրժանական դիրքը: Նրա պատգամավորական հանրաքվեի արդյունքների հետևանքների ու դրանց միջազգային ճանաչման հարցերի վրա: Ի դեպ, հանդիպման ընթացքում քանակ են ծավալվեց ՀՀԳ. «Հայաստանի մայր կազմակերպության քաղաքական դիվանդ» և ՀՀԳ. «Հայաստանի կենտրոնական կոմիտեի» ներկայացուցիչների միջև՝ օրինական ներկայացուցչության խնդրի շուրջը:

Մասնավոր ազատական կուսակցության ներկայացուցիչը, որը նույնիսկ քարտուղար Ա. Մարգարյանը պաշտպանեց միութենական հանրաքվեին իրեն ժողովրդավարության եւս մի կարեւոր ձեռքբերում, նշեց, որ կուսակցությունը մի քանի օրից կհրապարակի իր պաշտոնական դիրքորոշումը այդ առթիվ:

Հանդիպման վերջում որոշվեց, որ կուսակցությունների ու քաղաքական-հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչների հետևաբար հետո ժողովրդական պատգամավորները քննարկման արդյունքների հիման վրա՝ կանեն համապատասխան եզրակացություններ:

ՔԱՆԱԿՅԱԿ ԿԻՃԱԿ ԻՐԱՔՅԱՆ 6 ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒՄ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ ՇՈՒՐՋ ԱՄՆ-Ը ՊԱՅՈՒՄ Է ԻՐ ՈՒԺԵՐԸ ՄԻՆՉԵՒ ԱՇՈՒՆ

Պատերազմական գործողությունների ավարտով չավարտվեց Մոցի տագնապը: Ընդհակառակը, այժմ քաղաքիկ հարցականներ են ցցված շրջանի ճակատագրի շուրջ: Հետպատերազմյան Քուվեյթում օրինական իշխանությունները դեռևս դաճողաբուն են ցրման կյանք ապահովել: Իրաքյան 6 քաղաքներում քառասյիք վիճակ է տիրում: Շիա իսլամները մի կողմից և քուրդ անջատողականները մյուս կողմից, սաստկացնում են Սադդամ Հուսեյնի դեմ երկրում տիրող ընդդիմադրությունը: Ու մինչ սահմանամերձ Սաճուանում իրաքյան և դաշնակից զինվորականները շարունակում են գերիների փոխանակումը և զինադադարի շուրջ քանակությունները, Մ. Նահանգները պաշտոնապես հայտարարում է շրջանում իր ուժերը մինչև հատչիկա աշուն պահելու մտադրության մասին...

Իրաքյան առեկազմ 6 քաղաքներում, և առաջին հերթին Բասրայում, անցնող երեք օրերի ընթացքում տիրում էր անիշխանական իրավիճակ: Ռազմաճակատից վերադարձող զինվորները, դասալիքները, քուրդ անջատողականները և Սադդամ Հուսեյնի վարչակարգի հակառակորդները քառասյիք վիճակ են ստեղծել, պատճառ են այդ շրջաններից հարեւան երկրներ փախած օտար քաղաքացիները: Մասնավոր զիջումները, օգտվելով կատարյալ մթությունից, զանգվածային կողոպուտներ և հաշվեհարդարներ էին տեղի ունենում հատկապես Բասրայում, որ Իրաքի երկրորդ քաղաքն է: Ճերմկը այնտեղ կատարվում էին ցույցեր, որոնց ընթացքում զազազած ցուցարարները պահանջում էին հաշվեհարդար տեսնել Սադդամ Հուսեյնի հետ:

Ու մինչ Բաղդադի օադիոն խոսում էր «արտաքին ուժերի կողմից հրահրված դավաճան գործողությունների» մասին, շիա իսլամները, որոնք Իրաքի բնակչության մեծամասնությունն են կազմում, հակառակ վարչակարգի առնել լինելու, երկուշաբթի գիշեր գրավել էին Նաջա սրբավայր-քաղաքը, մինչ ուրիշներ փորձում էին գրավել շիաների մյուս գլխավոր սրբավայրը՝ Բաքբայան:

Սակայն երեկ երեկոյան Իրաքի պաշտոնական օադիոն հայտարարեց, իսկ շրջանից փախչող շրիանկացի քանվորները հաստատեցին, որ իրաքյան «հանրապետական պահակազորի» ուժերը կարողացել են զսպել ապստամբությունը Բասրայում: Ըստ Սադդամ Արաբիայի օադիոյի, Բասրայում խռովությունները զսպելու ընթացքում տեղի են ունեցել մեծ արյունահեղություններ, որոնք շարունակվում են նաև մնացյալ քաղաքներում: Իր հերթին, «Քուրդտանի դեմոկրատական շարժման» ղեկավարներից մեկը ելույթ ունենալով Բի-Բի-Սի օադիոկայանով, երեկ հայտարարեց, որ քրդերն այս անգամ տեղի չեն տալու, մինչև որ չքավարվեն իրենց երեք պահանջները՝ ժողովրդավարական ընտրություններ Իրաքում, կոստիցիոն կառավարություն և քրդաբնակ շրջաններում ազգային ինքնավարություն:

Մյուս կողմից, ավելի հանցախտ վիճակ չի տիրում նաև ազատագրված Քուվեյթում, որտեղ վերջին հիշգրտելի ընթացքում պատահում էին զանգվածային հաշվեհարդարի քաղաքիկ դեպքեր, այս անգամ իրաքյան զադտնի ժառանգության տեղում մնացած գործա-

կալների, ինչպես նաև պաղեստինցիների դեմ, որոնք, ինչպես հայտնի է, համակրում են Սադդամ Հուսեյնին: Տեղում գտնվող օտար թղթակիցները վկայում են, որ իրաքյան պարտաված քանակի զինվորները զինված պատանիների խմբեր և առհասարակ քաղաքացիներ սեփական ձեռքով հաշվեհարդար են տեսնում վերոհիշյալների դեմ, վրեժ լուծելով իրենց սպանված հարազատների համար: Այս բոլորը նկատի ունենալով, քուվեյթյան ներքին գործերի նախարարությունը երեկ երեկոյան ժամը 7-ից սկսած երկրում հայտարարեց պարետային ժամ:

Իրաքի այս խառնաշփոթ կացության մեջ, 24 ժամ ուղացումով, կիրակի օր, Քուվեյթ-Իրաք սահմանի մոտ գտնվող Սաուդյան բնակավայրում սկսվեցին ու դեռևս շարունակվում են իրաքյան քաղաքատիրական երեք սպանելի և դաշնակից զորքերի հրաժարականության միջև քանակությունները զինադադարի պայմանների շուրջ: Դաշնակիցների պահանջով առաջին հերթին համաժայնություն է կայացել զինվորների փոխանակման շուրջ, երկուշաբթի օրը Իրաքը վերադարձրեց 13 դաշնակից զինվորներ, իսկ երեկ երեքշաբթի, եւս 35 հոգա:

Ինչ վերաբերում է իրաքի գերիներին, որոնց փոխանակման գործը տանձնել է Միջազգային Կարմիր խաչը, երեկ հնարավոր չեղավ վերադարձնել 60 հազար զինվորներին՝ վատ եղանակի պատճառով, մինչ տասնյակ հազարավոր իրաքի դասալիք զինվորների պարագան մնում է առկա, նկատի ունենալով, որ նրանց հանձնման դեպքում սպառվում է դառն ճակատագիր:

Մյուս կողմից, Մ. Նահանգների պաշտպանության նախարարության քանդեր Ջեյմս Բենդերը երկուշաբթի օրը հայտարարեց, որ մինչև առաջիկա աստիվ վերջը շրջանում տեղակայված ամերիկյան ուժերը կմնան տեղում, որից հետո նրանց թիվը կսկսի նվազել: Այնուամենայնիվ, ավելացրեց նա, անհրաժեշտ քանակությամբ ուժեր կսահպանվեն Քուվեյթում և Սաուդյան Արաբիայում: «Այնքան ժամանակ, քանի դեռ նրանց կարիքը զգացվի»: Իսկ շաբաթ օրը ամերիկյան մի ուրիշ քանդեր հայտարարել է, թե իր երկրի ուժերը կմնան տեղում մինչև առաջիկա աշուն:

ԱՎԴՈՒՌ, ՄՅՈՒՐԻՇԵՆ, ԵՐԵԿ, ԱՅՍՈՐ, ՎԱՊՈՐ

Ավդուա և Մյուրիշեն գյուղերը գտնվում են Արցախի Մարտունու շրջանի հյուսիս-արևմտյան սահմանագլխին: Մինչև վերջին երկու-երեք տարին այդ գյուղերը արտաքին աշխարհի հետ կապված էին միակ ճանապարհով, որը անցնում է հարևան Աղդամի շրջանի Գիլափու գյուղով:

Այժմ Մտեփանակերտ - Հարավ ճանապարհը երկարաձգվել է մինչև Մյուրիշեն-Ավդուա-Հացի-Մարտունի, սակայն անձրևների ժամանակ ճանապարհը ցեխանում է և Ավդուա, Մյուրիշեն գյուղերը մնում են կտրված արտաքին աշխարհից: Ավդուա անունը հավանաբար ծագել է «Ավլանանց դուռ» անվանումից: Բացի այդ, Ավդուաը հարևան է Հացի գյուղին, որտեղ գտնվում է Անահիտի աղբյուրը, որից, ըստ ավանդության, ջուր է խմել Ավլանանց աշխարհի թագավոր Վաչագանը: Ըստ որոշ պատմաբանների, Ավդուա գյուղը հնում գտնվել է ուրիշ տեղում՝ արևմուտքում, Պողոսի ամրոցի (Պողոս-դալա, որ հիմա ավերված է) մոտակայքում: Ավդուա-Սկնա անվանումով եւ տեղափոխվել այժմյան տեղը: Մի առասպել պատմում է, թե ավդուացիները տեղափոխել են ներկայիս տեղը, որովհետեւ նախկինի շրջակայքում թռչող օձ է հայտնվել: Ուրիշներն էլ ասում են, թե Ավդուա գյուղը ինչպես կար, այնպես էլ մնացել է իր տեղում, տեղափոխվել է միայն Սկնա գյուղը: Գյուղի գերեզմանոցում 8-ից 10-րդ դարերի շիրմաքարեր կան:

Ավելի հավանական է թվում այն վարկածը, ըստ որի հանդամասերի անվանումները անպահանջորդաբար համար երկու գյուղերը միավորվել են և ամրացել ներկայիս աշխարհագրական առավել քարեկապտ դիրք գրավող տեղում:

Աղդամի կողմից Ավդուա-Մյուրիշենի ճորակը կարելի է մտնել միայն մի տեղով՝ գետի հունի ուղղությամբ, մնացած կողմերն անմատչելի են:

Ըստ ավանդության, ավդուացի մի մեծահարուստ գյուղը բաշխողուկների հարձակումներից պաշտպանելու նպատակով, տեղի երիտասարդությանը համախմբել է կազմել մի ուժեղ բունցք, եւ կազմակերպված ձեռով վերահսկել ամբողջ ճորակի 8-9 կմ երկարությամբ եւ 6-7 կմ լայնությամբ տարածքը: Ավանդությունը պատմում է, որ այդ հիշարժան մեծահարուստ ավդուացի այդ նպատակի համար նվիրաբերել է 170

Գյուղացիները հարձակվում են ավդուացիների վրա:

երինջ, 200 տակառ օդի եւ մոտ 1000 տակառ գինի: Մինչև խորհրդային կարգերի հաստատումը Ավդուա և Մյուրիշեն գյուղերը ծաղկել եւ քարգավաճել են: 1918-20 թվերին գյուղերի բնակչությունը կարողացել է կազմակերպել ամուր ինքնապաշտպանություն (հարյուրապետ Քեմուր Ավանեսյանի գլխավորությամբ) եւ նույնիսկ Նուրի-փաշայի զորքերը չեն կարողացել ներթափանցել գյուղերը: Գյուղերի քայքայումն սկսվել է 20-ական թվականներից եւ շարունակվում է առ այսօր: Բավական

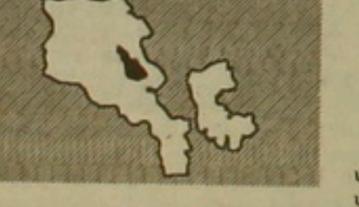
է նշել, որ Աշխարհում (Թուրք-մեծի) ապրում են նախկին ավդուա-մյուրիշենցիների մոտ հինգ հարյուր ընտանիք, իսկ թե ինչքան են սփռված երկրի տարբեր ծայրերում, ոչ ոք ստույգ տեղեկություններ չունի: Ավդուա-Մյուրիշենի ճորակը կազմում է մոտ 5,5 հազար հեկտար, որը պատված է դարավոր անտառներով, մրգատու այգիներով, ալպիական արոտավայրերով եւ վարելահողերով: Զորակով հո-

խար նկատմամբ վերծնդության առանձին պատճառներ չունեն, չընայած ավդուա-մյուրիշենցիների դժգոհությունը հարուցող անասնազոռությանը: Գիլափու-ավդուացիները պնդում են, թե իրենք մեղք չունեն, այդ անհրժեշտ զորությունները շարունակվում են: Դեռ ավելին, Ավդուայի կողմից գնդակոծվում են Ավդուայի տները, հատկապես երեկոյան ժամերին: Ավդուա-Մյուրիշենը ներկայումս մոտ 90-100 ծուխ ունի, բնակիչների մեծամասնությունը բռնակառուներ են: Գյուղերը զուրկ են ճանապարհներից, ջրամատակարարումից, ոռոգման համակարգից: Էլեկտրականությունը հաճախակի անջատվում է գյուղերը պատելով խավարով: Գազաֆիկացում չկա, չնայած գազամուղն անցնում է 2-3 կմ հեռավորությամբ: Բնակիչները գործածում են հեղուկ գազ, սակայն այն այժմ չի մատակարարվում: Գյուղերը հարուստ են պտղատու այգիներով, հատապտուղներով, բանջարեղենով, սակայն պահածոներ պատրաստելու համար անհրաժեշտ ամենատարակալ հարմարություններ անգամ չկան: Երկու գյուղերին սպասարկում էր էլեկտրակայան մեկ այլոց, սակայն արդեն մի քանի տարի է այն անգործությունից քայքայվում է՝ աղացաքար չունենալու պատճառով: Գյուղերի անտառները հարուստ են փայտանյութով, շրջակայքում կան քարհանքեր, ավազահանքեր, կավահանքեր, սակայն այդ անհրժեշտ անտառ-անտիրական է մնացել: Զորակում հոսող գետի ջրերը անօգուտ հոսում-կորչում են, հարևան հանրապետության տարածքում: Ամեն տարի հազարավոր տոննաներով մասուր, սալոտ, գլեռ,

պնդուկ, ընկույզ, վաչի տանձ, խնձոր, մանուխ եւ այլ հատապտուղներ են փչանում անտառներում, իսկ գյուղացիները չեն կարողանում նույնիսկ իրենց այգիներին մրգերը հավաքել կամ եթե հավաքում էլ են, չեն կարողանում տեղափոխել, վաճառել, դրանք փչանում են: Անցյալ տարի Արցախի տարածքում չորացան համարյա բոլոր ընկույզներից: Ավդուա-Մյուրիշենի ճորակը հարուստ է ընկույզներից, որի փայտը քանակաբար է, սակայն տեղացիները այն օգտագործում են միայն որպես վառելիքայուղ: Ասածից պարզ է, թե ինչքան բնական հարստություն կա Ավդուա-Մյուրիշենի ճորակում, սակայն այսօր գյուղացիներն ապրում են կարիքի մեջ, քանի որ սրտացավ, ծնունդից մարդկանց կարիք, աշխատուժի պակաս ունի, չկան միջոցներ եւ մեխանիզմներ, չկա խաղաղ եւ ապահով աշխատանքի հնարավորություն, գյուղն անհուսորեն կտրված է աշխարհից: Կապը սակ հեռախոս է, որի վզը ձեռք է, որ հատում են անտառը, քամիների ու տեղումների ժամանակ փաթաթվում են ծառերին, եղած կապը խզում: Եթե նույնիսկ ուրիշ ոչինչ չլիներ, միայն դեղարույսերի առատությունը կարող էր պահել այդ ճորակը, միայն թե դրա համար հնարավորություններ տեղի ունեցնեին:

ԷՂՈՒՐԴ ՄՎՏՈՒՄՅԱՆ

Խմբագր. - Միամտություն կլինի մտածել, որ Հայաստանում եւ ՄԱՀՄ-ում ապրող բոլոր ավդուացիները եւ մյուրիշենցիները կը բողոքեն ամեն ինչ ու կվերադառնան իրենց պապերի երկիրը: Սակայն վստահ եմք այս հողվածը կարողանալու հետո գեթ մի հոգի կարճագանգի ու կվերադառնա...

«ԲՈՒՆՈՐՍ ՈՂԴԻ VIDEO»

1991 թվականի սկզբից էլեկտրաէներգիայի խնայողության նրպատակով կրճատվում են Հայաստանի հեռուստահաղորդման ժամերը: Ինչպես ասում էին հեռուստացիները՝ «Այն, ինչ կարելի է մուսկուլներին, արգելվում է եզին»:

Ի տարբերություն նախկին կազմակերպության, ներկայիս յուրաքանչյուր քայլ ջանում ենք հասկանալ եւ ողջունել:

Սակայն Երեւանի յուրաքանչյուր բնակիչ, ինչպես նաեւ շատ ուրիշ քաղաքների, շատ լավ գիտեն, թե ինչպես են հանրապետությունում տարածվել մասնավոր տեսակարարները: Երեկոյան ժամը 18-ից մինչև 24-ը, իսկ որոշ դեպքերում մինչև գիշերվա 2-ը, բռնակարաններում շոշոդոսում են երկնագույն էլրանները, հրանցնելով բազմիցս վերատեսնագրված պղտոր տեսագրություններ:

Այս պարագայում կառավարության եւ հեռուստատեսության ղեկավարության որոշումը ոչ այլ ինչ է, քան հեռուստաաշխատակիցների երկարատև արձակուրդ:

Գուցե նոր ղեկավարությունը էլեկտրաէներգիայի խնայողության փոխարեն խնայում է հեռուստաաշխատողների ջանքերը, նրանց ուժը նույնպես համարելով ազգային բարիք: Այդ դեպքում թող այդպես էլ հայտարարվի եւ մենք կառավարության յուրաքանչյուր քայլ լքանանք հասկանալ եւ ողջունել:

ԿՈՒՂԵՆԱՍՏՈՐՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ ԿԱԴԵՐ Ե ԴԱՍՏԱՏՈՒՄ

Կապանի էլեկտրոլիտիկ կոնցենստորների գործարանը ապրանքափոխանակման պայմանագրեր է կնքել ԽՍՀՄ-ի տարբեր հանրապետությունների ձեռնարկությունների հետ:

Առաքելով չնարվող էլեկտրոլիտիկ կոնցենստորներ, գործարանը փոխարենը ստանում է շինանյութեր, ժողովրդական սպառման ապրանքներ: Օրինակ, Մինսկի «Գորիզոնտ» միավորումից հեռուստացույցներ են ստացվում: Օրերս կապան քաղաքի օդանավակայանից դեպի Ղազախստան ուղևորվեց մի քանակազուրկ ԱՆ-26 ինքնաթիռ՝ բեռնված 100 հազար կոնցենստորներով:

Չանգեզուրի երկաթուղային ուղևորական արշավախումբը կապանի մոտակայքում ավազի հանքեր է հայտնաբերել, ինչը հունց է շինանյութերի արտադրությունում: Պատրաստվում են, մասնավորապես, տարբեր գույների սալիկներ:

— Օրերս Ֆրանսիայի կառավարության կողմից Հայաստանին առաքված կաթի փոշուց կապանի կաթի գործարան է ուղարկվել 17 տոննա 750 կգ, որ նախատեսված է մինչև 15 տարեկան երեխաների համար: Կաթի գործարանի տնօրեն Ասատրյանն ասաց, թե մոտ ապագայում օգնությունը շարունակվելու է:

— 1991 թվականի փետրվարի 28-ին լրացավ Մումգալիում կառավարված եղեմագործության երրորդ տարին: Կապան քաղաքում կառուցված է Մումգալիում գոհվածների հիշատակը հավերժացնելու հուշակոթող: Տեղի մտավորականությունը թարմ ծաղկեպսակներ դրեց հուշակոթողին եւ մեկ րոպե լուրջամբ հարգեց գոհվածների հիշատակը: Մաղկեպսակներ

ՄԱՆԿԱՆՑ ԾՈՂՈՒՅՈՒՆԸ ՈՐԲ ԵՐԵՎԱՆԵՐԻՆ

Կիրովականի «Նեղեն» ԱՄՄ-ի համակարգում գործում է «մանկանց օգնություն» հանձնախումբը, որի նպատակն է իր նյութական ու քարտյական օգնություն ցույց տալ աղետի գոտում եւ մանկատներում ապրող երկկողմանի որբ երեխաներին: Այս առաքելությունն ունի նաեւ փետրվարի 25-ին կազմակերպված «Մեծ Հաց» ժողգործիչների խմբի համերգը, որը տեղի ունեցավ Հ. Արելյանի անվան թատրոնի դահլիճում: Ստացված 1200 ռուբլի հասույքը փոխանցվեց «մանկանց օգնության» հիմնադրամին:

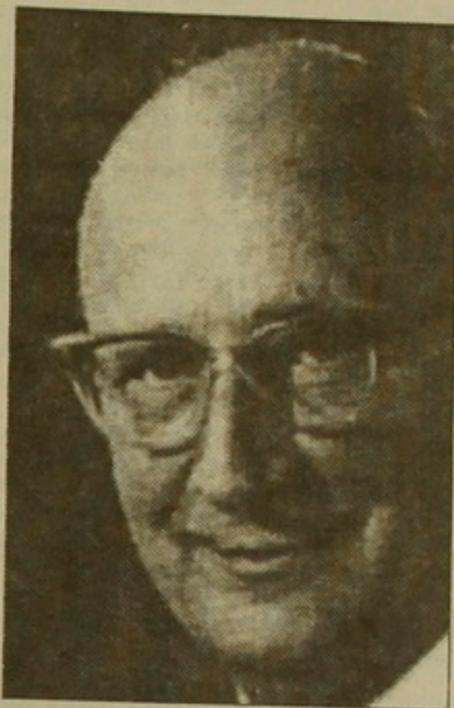
«ՆՈՐ ԱՆՈՒՆԵՐ» ՕՍՏԱՏՈՐԸ Հանրապետության յոթ քաղաքներում անց է կացվում Հայաստանի պատանի երաժիշտ-կատարողների «Նոր անուններ» փառատոն-ստուգատես: Փետրվարի 27-ին Կիրովականի երաժշտական ուսումնարանի դահլիճում այդ փառատոնին մասնակցում էին քաղաքի եւ Կիրովանի 11 երաժիշտ կատարողներ: Բոլոր մասնակիցների ծրագրերը կազմված էին դասական ստեղծագործություններից: Կիրովականցիներից այդի ընկան թիվ 1 եւ թիվ 3 երաժշտական դպրոցների 4-րդ դասարանցիներ Անի Յախինյանը եւ Յանիս Կոստանյանը: Բարդ ծրագրերով հանդես եկան Մ. Քավրիզյանի անվան երաժշտական ուսումնարանի դաշնամուրային քաժնի 3-րդ կուրսից Զ. Համբարձումյանը եւ 2-րդ կուրսից Կ. Երիցյանը: Նրանք կատարեցին Բեթհովենի, Լիստի, Կոմիտասի եւ այլոց ստեղծագործությունները: Արդյունքները կամփոփվեն փառատոնի ավարտին, իսկ հաղթողները կմասնակցեն Երեւանում մարտի 9-ին կայանալիք եզրափակիչ փուլին:

ՄԱՆԿԱՆՑ ՄՎՏՈՒՄՅԱՆ

Մարտի 2-ին ՕՍՏՆ-ականները սկսել են լայն գործողություններ ծավալել ԼՂԻՄ-ի տարածքում: Կարմիր շուկա գյուղի անասնապահական խմբավայրից գողացել են մոտ 60 մատուղան: Տասնհինգ ավտոմատավորներ ներխուժել են Մարտակերտի շրջանի Հաթերը գյուղի անասնապահական ֆերման, կապկապել են պահակի կնոջը, սպանել 65-ամյա Մելիքսեթ Ասրյանին, գողացել 70 անասուն: Մի քանի տասնյակ ՕՍՏՆ-ականներ 4 Ուրալ մեքենայով Կասում-Իսմայիլով շրջանից հարձակման փորձ են արել Թալիշ գյուղի վրա: Ժամը 17-ից 19:00 անընդհատ կրակել են գյուղի վրա, զոհեր եւ վիրավորներ չկան: Ժամը 20-ին Աղդամի շրջանի Չճի գյուղի կողմից կրակ են քայքայեց Փարուխ գյուղի վրա, երկու անգամ կրակել են ակամանցից: Տեղ հասած զինվորների վրա քայքայեց կրակից նախնական տվյալների համաձայն վիրավորվել է մեկ զինվոր: Ժամը 18:30-ին Վեչալու (Մարտունու շրջան) գյուղի մոտ ՕՍՏՆ-ականները կրակ են քայքայեց Կասապկով տրակտորի վրա: 3 հոգի մահացել են (Յուրի Դադայան, 1965 թ., Արթուր Դադայան, 1960 թ., Սավրիկ Արզումանյան, 1957 թ.), երկու հոգի վիրավորվել: Մինչ այդ դեպքը ֆիզուլիի սահմանագծում, ավտոմատուղու վրա հայտնաբերվել է մի «Ժիգուլի», որի մեջ գտնվել են 3 ծանր վիրավոր արդրեչանցիներ: Գիշերը հրաձգություն է տեղի ունեցել Խոջավանդի եւ Մարտունու միջև: Սպանվել է 1 արդրեչանցի: Երեկոյան, Կուրդպատկիցի կրակահերթ են տվել Մարտունու վրա: Մարտի 3-ին, Ստեփանակերտում պայթեցվել է մի թուրքի տուն, որը մինչև այժմ ոչ փոխանակվել էր, ոչ էլ վաճառվել:

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ

Ամերիկահայ միջազգային Քոլեժի անուանակոչութեան արարողութիւնը

Ամերիկահայ Միջազգային Քոլեժի հիմնադրմանը, հոգաբարձական կազմին անուանով, հաճախ ունիմ յայտարարելու, թէ կենտրոնի շրջանի նոր կեդրոնը այսուհետեւ պիտի կոչուի Ալեք Մանուկեան կեդրոն, առ ի գնահատութիւն ազգային այս մեծ քարերարին իմաստուն առաջնորդութեան, օրինակելի կենսոյն, քարեխրական իր քաղաքակրթական նուիրատուութեան, Հայկական Քոլեժի հիմնադրութեան եւ զարգացման իր գլխաւոր դերին եւ մանաւանդ՝ բոլոր հայերու մօտ իր վայելած յարգանքին, պատիւն եւ հիացումին պատճառաւ:

Այսպէս յայտարարեց Ամերիկահայ Միջազգային Քոլեժի նախագահ Կարպիս Տերեղայեանը Քոլեժի հիմնադրութեան 15-ամեակին առիթով կազմակերպուած ծնունդ-

կի ընթացքին, որ տեղի ունեցաւ շաբաթ, 23 փետրուարին, Լոս Անջելեսի The Sheraton Grande պանդոկին մէջ: Խորհրդակցող ղրուած էր Տեր եւ Տիկ. Ալեք Մանուկեաններու հովանաւորութեան տակ, իսկ պատուոյ հիւրերն էին Քալիֆորնիոյ նախկին կառավարիչ (քաղաքացի կրկնուցաւ, թէ ան հայերուն համար կը մնայ կառավարիչ) Ջորջ Տոքմենեան եւ տիկինը: Ազգային քարեխրական հասարակական դեմքեր, մշակութային գործիչներ, վարժարաններու տնօրէններ, խմբագիրներ, քարձրաստիճան կղերականներ Օերկայ էին այս պատմական իրադարձութեան, ուր մեծարեալին անունով կը մկրտուէր նոր կեդրոնը եւս՝ աշխարհագրի այլ կեդրոններու շարքին: Պատուոյ սեղանին շուրջ տեղ գրաւած էր նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն խորհրդի փոխնախագահ Գագիկ Ճարտարագիտութեան նախարարներ, որոնք վերջերս մասնակցած էին ամերիկահայ ճարտարագիտներու եւ գիտնականներու համաժողովին:

Կենտրոնի քաղաքացիութիւնը Լեւոն Չարեանին վստահուած էր հանդիսավարի պաշտօնը: Գործադրութեան գեղարուեստական քարձրակ յայտագիրը մը, որուն ընթացքին թիւք ունեցան Բեմիամին Գասպարեան (չորակ), Լեւոն Մարգարեան (ղաշմամուր), Սիլվա Եղազաշեան (ասմունք), Կարպիս Ատիանեան (երգ), Կլորիա Միքայելեան (ղաշմամուր), Աննա Նշանեան (երգ), Ժիրայր Բաբազեան (ասմունք):

Առաջին խօսք ասնողն էր Ամերիկահայ Միջազգային Քոլեժի հոգաբարձական կազմի անենապետ Ջոն Բլոյն, որ հակիրճ ակնարկ մը նետեց 15-ամեայ այս Քոլեժի անցած ուղիին վրայ եւ հաստատեց, թէ բոլոր միջոցները ի գործ պիտի դրուին նոր քարձրութեան ապահովելու համար կրթական այս օճակին:

Հայաստանի փոխնախագահը, ողջունել է սոցիալական Քոլեժի 15-ամեակը, կարգադրեց նախագահ Լ. Տերեղայեանին ողջունելու գիրք, որը քաղաքացիական ծախսարարութեան մասին էր:

Քոլեժի նախագահ Կարպիս Տերեղայեան իր ելույթին մէջ առաւելաբար ծանրացաւ հայագիտութեան սպասարկին մէջ Քոլեժի առաջնութեան եւ ապա դերատարութեան խօսքով: Լա-վեանի քաղաքացիութեան, հասարակական նախագահին եւ նախագահութեան Ջորջ Տոքմենեանի քերած անշահախնդիր նպատակն մասին: Որտեղորտեղ ծախսերու մէջ ան յայտարարեց, թէ նոր դպրոցաշէնքը յետագայ կը կոչուի «Ալեք Մանուկեան կեդրոն»: Ազգային մեծ քարեխրը այս կեդրոնի յատկացուցած էր երկու միլիոն դոլարի պատկանելի գումար մը:

Քալիֆորնիոյ հայագիտական վարչապետը, իր ողջունմանը փոխանցել է սոցիալական հոգաբարձական կազմին, ը-

տա, թէ 15 տարիներ առաջ երբ կը հիմնուէր այս Քոլեժը, շատեր վերապահ էին անոր յաջողութեան հանդէպ, սակայն շնորհիւ Կարպիս Տերեղայեանի ղեկավարութեան, ան արժանագրեց հսկայական վերելք մը՝ ակադեմիական մակարդակով: Ապա կառավարիչը շարունակեց:

«Մենք մեծապէս ուրախ ենք եւ շնորհակալ, որ այս երկու պատուած ենք ներկայութեանը Տեր եւ Տիկ. Ալեք Մանուկեաններուն: Մարդ մըն է ան, որուն հաղեպ ըզմայլանքի եւ յարգանքի զգացում ունիցը: Զգացումներ՝ որովհետեւ, ան ամիտը կերպով, 1930-էն ի վեր, ինքզինք նուիրեց անորը հայութեան: Ամէն ոք կ'ընդունի թէ այն ինչ որ ցրած է իր հայրենակիցներուն համար թիւած է իր սիրտին: Ան աշխարհով մէկ նպաստած է երիտասարդներու դաստիարակութեան, առաւել այնպիսի վայելելու մէջ, ուր առանց իր եւ Հ.Բ.Ը.Միութեան ներկայի կարելի պիտի չըլլար իրագործել այդ աշխատանքը: Պէտք է ընդգծել, որ ան ազդած է կենսոյն վրայ հազարաւոր մարդոց, որոնք շատերուն ո՛չ հանդիպած եւ ոչ ալ ճանչած է: Բայց անոնք նպաստարտողները եղած են իր ղեկավարութեան, քարեխրութեան, անխնայ ճիգին: Ան իրապէս, իրապէս մարդասեր մըն է: Օրինակելի օրինակ մը բոլորիս համար: Կը շնորհատրեմ կեդրոնը Ալեք Մանուկեանի անունով կոչելու ուշիմ որոշումը»:

Հազիւ թէ դադարած էին կառավարիչի յուզիչ խօսքերուն յստակապէս ծախսարարութեանը, երբ սրահը թնայ վերստին: Մամուլաբան, քայքայ հաստատաբան հակառակ իր տարիքին, Տիար Ալեք Մանուկեան մտեցաւ քարձրութեան եւ կարգադրեց անոնք: Առաջինը՝ մեծարանքի եւ յարգանքի խօսք մըն էր ուղղուած կառավարիչին, կարծէք ան ըլլար վերլուծումը անոր տարիներու նուիրեալ աշխատանքին:

«Ան փաստեց թէ սկզբունքներու մարտ մըն է: Իր բոլոր գործերը արտացոլած են իր անընդհանրութիւնը: Իր վարկը ղեկավարութեան է քարոզական եւ քարոզագիտական սկզբունքներով: Կառավարիչը հետեւողական էր ինքն իր հետ եւ իր սկզբունքներուն հետ: Իր բոլոր որոշումներն ու գործերը պէտք է գնահատել այս լոյսին տակ», ըսաւ Ալեք Մանուկեան: Խօսել է սոցիալական հայրենասիրութեան կառավարական պաշտօններու կոչման մասին, երբ ոչ ոք կրնար կառավարիչը անբաստանել «Ինքնապահովութեան» մեղքով, որովհետեւ ան գիտէ յայտնաբերել տաղանդներ եւ նշանակել մասնագետները: Տիար Ալեք Մանուկեան իր խօսքը եզրափակեց հետեւեալ խօսքերով:

«Ճորձ Տոքմենեան յայտնուեցաւ որպէս քաղաքի քարեխրը Հայկական ծերտապանութեան: Որոշ առիթներով, ան պաշտպանեց քարոզական իր սկզբունքները եւ իր կեցածը՝ մարդկային իրաւանց հարցով, արտայայտեց՝ որտեղի տակ ունեցել ըստապական իր սպասարկը: Մենք պիտի փնտնենք ձեզ, կառավարիչ Տոքմենեան»:

Ապա, քարեխրը հայերունով տուաւ խորապէս հայրենասիրական պատգամ մը, որուն գլխաւոր միտքերը կու տանք անձին:

Յուշատախտակ յանձնուեցաւ Տիար Մանուկեանին՝ նոր կեդրոնի անուանակոչութեան առիթով:

Մեծ քարեխրին եւ Քոլեժի առաջնութեան հանդէպ ցուցաբերած գնահատանքի երեկոն իր արարին հասաւ Վաչէ Արք. Յովսէփեանի աղօթքով:

Ալեք Մանուկեան.

«Ամբողջ Սփիւռքը Հայրենիքի կողքին է»

Այսպիսի պատմական հանգրուաններ իմաստ կ'առնեն միայն, այն պարագային, երբ մեր դիմաց կը պարզեն նոր ու հրաշալի ծրագիրներ եւ իրագործելի կենսական նպատակներ:

Այսօր, Քոլեժի 15-ամեակի սեփական շատ քան ունիցը շնորհատրելիք, սակայն, աւելին ունիցը իրագործելիք: Անոր հիմնադրութեան ծրագրումը գտնել այնքան ժամանակ առաւ, որքան անոր գոյութեան պատմութիւնը: Սակայն, զընտելուեցան «սրբազան խնկեր», որոնք հինը դրին անոր՝ անկասար պայմաններու տակ ու ձգտեցան կատարելիք: Այս նրազը իրականացաւ շնորհիւ հայր եւ որդի Գորգ եւ Արմէն Մարաֆեաններուն, որոնք հանդիսացան առաջնորդող կրթական մշակներ:

Ժամանակին, հայ ամենօրեայ դպրոցին ծրագիրն ալ անկարելի երազ մը կը նկատուէր Ամերիկայի համար. սակայն քառօր դար առաջ ծայր տուաւ հայ կրթական շարժումը՝ առաջ քերելով վարժարաններու անբողջ ցանց մը: Իսկ Քոլեժի ստեղծումը բնական հետեւանք էր այդ կենսարար շարժումին:

Ամերիկահայ Քոլեժը ոչ միայն անուն մը նուաճեց հայ իրականութեան մէջ, այլ մնացաւ տեղ մը: Ան կատարեց իրապատկ դեր մը, մէկ կողմէ ջանալով իրականացնել ամերիկեան կրթական ծրագիր մը, միւս կողմէ նախաձեռնել ազգային առաջնութեան մը. հետեւաբար

ան, ամերիկեան առումով կրթական օճակ մը դառնալ տեղի դարձաւ մասնաւոր ազգային օճակ մը կերտելով բոլորովին նոր եւ անբողջական դիմագիծ մը:

Այսօր առիթն է որ մեր անկերպական գնահատանքը արտայայտենք Քոլեժի երիտասարդ նախագահին Դոկտ. Կարպիս Տերեղայեանին, որուն կենսոյն նուիրեցաւ Քոլեժի կենսոյնին:

Մեզի համար հայկական որեւէ կրթական հաստատութիւն մարմնացումն ու կենդանացումն է Մուրթ Մարտիկ տեսիլքին. եւ մենք այսօր այդ տեսիլքն կայծ մը կը գտնենք Քոլեժի ճակատագրին մէջ:

Ուրախ ենք որ Քոլեժին 15-ամեակը չի մնար հանդիսութեան մը սահմանին մէջ, այլ կը ճշուի մասնաւոր նոր ծրագիրներու իրագործումով: Լա Վերնի մէջ, Տատեան շէնքի նոր կառուցելն ենք, համալսարանի հայամասնի նոր կեդրոնին իրագործումը եւս երկու նշանակալից ծրագիրներ են, որ նոր իմաստ եւ լիցք կու տան այս տօնակատարութեան:

Այս օրերուն մեր հայրենիքը բոլորիս միտքին ու սիրտին մէջ է: Բոլորս մտահոգուած ենք անոր ճակատագրով:

Հայաստանի ժողովուրդին տրեւտեական տխուր վիճակը կը տառապեցնէ մեզ. անոր սահմաններուն սպառնացող վտանգները դող կը պատճառեն մեր սիրտին: Այսօր, աւելի քան երբեք, մենք մեր

հայրենիքին հետ ենք:

Սիրելի փոխնախագահ, դուք այսօր ամէնէն դժուար պատմական հանգրուանին մեր հայրենիքը կը վերակերտէք: Կ'ուզենք որ մեր ժողովուրդին, թէ անբողջ ափսոսքը ձեր կողքին է:

Իրեն հարազատ ներկայացուցիչները մեր Մայր Հայաստանին կ'ուզեն ծախսարարներով ճշել անբողջ հայրենի պատմութեան մերկայութիւնը մեր մէջ:

Ժամանակին կը խորհնիք թէ անկարելի պիտի ըլլար Սփիւռքը սրահել երկար տանն առանց հայրենիքի կենսարար ներկայութեան: Սակայն, այսօրան կացութեան մէջ փոխադարձ գորակցութիւն մըն ալ անհրաժեշտ կը դառնայ: Եւ բոլորս իրարա աջակցելով ու գորակցելով է որ կենդանի եւ անբողջ պիտի սրահենք հայրենիքը՝ Հայաստանի մէջ եւ անկէ դուրս:

Այս իմաստով ալ չափազանց նշանակալից ու ողջունելի կը զընտելուենք փոխնախագահ սրբ. Գագիկ Յաջաթեանին եւ իր գլխաւորած հայրենի պատմութեան մերկայութիւնը մեր մէջ:

Այսպիսի հանդիսութիւններ առաւելաբար կը դառնան հաշտեցարդարի հանգրուաններ, ուր կշիռի վրայ կը դրուին իրագործումներն ու՝ բերնացումները, յաջողութիւններն ու վրիպանքները, եւ այդ կերպով ալ կ'արժեւորուին մեր արարքերը:

«Մենք մեծապէս ուրախ ենք եւ շնորհակալ, որ այս երկու պատուած ենք ներկայութեանը Տեր եւ Տիկ. Ալեք Մանուկեաններուն: Մարդ մըն է ան, որուն հաղեպ ըզմայլանքի եւ յարգանքի զգացում ունիցը: Զգացումներ՝ որովհետեւ, ան ամիտը կերպով, 1930-էն ի վեր, ինքզինք նուիրեց անորը հայութեան: Ամէն ոք կ'ընդունի թէ այն ինչ որ ցրած է իր հայրենակիցներուն համար թիւած է իր սիրտին: Ան աշխարհով մէկ նպաստած է երիտասարդներու դաստիարակութեան, առաւել այնպիսի վայելելու մէջ, ուր առանց իր եւ Հ.Բ.Ը.Միութեան ներկայի կարելի պիտի չըլլար իրագործել այդ աշխատանքը: Պէտք է ընդգծել, որ ան ազդած է կենսոյն վրայ հազարաւոր մարդոց, որոնք շատերուն ո՛չ հանդիպած եւ ոչ ալ ճանչած է: Բայց անոնք նպաստարտողները եղած են իր ղեկավարութեան, քարեխրութեան, անխնայ ճիգին: Ան իրապէս, իրապէս մարդասեր մըն է: Օրինակելի օրինակ մը բոլորիս համար: Կը շնորհատրեմ կեդրոնը Ալեք Մանուկեանի անունով կոչելու ուշիմ որոշումը»:

Հազիւ թէ դադարած էին կառավարիչի յուզիչ խօսքերուն յստակապէս ծախսարարութեանը, երբ սրահը թնայ վերստին: Մամուլաբան, քայքայ հաստատաբան հակառակ իր տարիքին, Տիար Ալեք Մանուկեան մտեցաւ քարձրութեան եւ կարգադրեց անոնք: Առաջինը՝ մեծարանքի եւ յարգանքի խօսք մըն էր ուղղուած կառավարիչին, կարծէք ան ըլլար վերլուծումը անոր տարիներու նուիրեալ աշխատանքին:

«Ան փաստեց թէ սկզբունքներու մարտ մըն է: Իր բոլոր գործերը արտացոլած են իր անընդհանրութիւնը: Իր վարկը ղեկավարութեան է քարոզական եւ քարոզագիտական սկզբունքներով: Կառավարիչը հետեւողական էր ինքն իր հետ եւ իր սկզբունքներուն հետ: Իր բոլոր որոշումներն ու գործերը պէտք է գնահատել այս լոյսին տակ», ըսաւ Ալեք Մանուկեան: Խօսել է սոցիալական հայրենասիրութեան կառավարական պաշտօններու կոչման մասին, երբ ոչ ոք կրնար կառավարիչը անբաստանել «Ինքնապահովութեան» մեղքով, որովհետեւ ան գիտէ յայտնաբերել տաղանդներ եւ նշանակել մասնագետները: Տիար Ալեք Մանուկեան իր խօսքը եզրափակեց հետեւեալ խօսքերով:

«Ճորձ Տոքմենեան յայտնուեցաւ որպէս քաղաքի քարեխրը Հայկական ծերտապանութեան: Որոշ առիթներով, ան պաշտպանեց քարոզական իր սկզբունքները եւ իր կեցածը՝ մարդկային իրաւանց հարցով, արտայայտեց՝ որտեղի տակ ունեցել ըստապական իր սպասարկը: Մենք պիտի փնտնենք ձեզ, կառավարիչ Տոքմենեան»:

Ապա, քարեխրը հայերունով տուաւ խորապէս հայրենասիրական պատգամ մը, որուն գլխաւոր միտքերը կու տանք անձին:

Յուշատախտակ յանձնուեցաւ Տիար Մանուկեանին՝ նոր կեդրոնի անուանակոչութեան առիթով:

Մեծ քարեխրին եւ Քոլեժի առաջնութեան հանդէպ ցուցաբերած գնահատանքի երեկոն իր արարին հասաւ Վաչէ Արք. Յովսէփեանի աղօթքով:

«Նոր օր» 27 փետրուար 1991

ՍՓՅՈՒՐԱՅԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

- ՄՈՆԻՏՈՐԻՆԳ, կանադահայոց առաջնորդարանի նախաձեռնութեամբ չորեքշաբթի, փետրվարի 27-ին, Հայաստանի ներկա վիճակի մասին մամուլի առույթն է տվել «Էջմիածին» ամսագրի խմբագիր պրն. Երվանդ Մելքոնյանը:
- ԲԵՏՐՈՒԹՅՈՒՆ լույս տեսնող Հ.Մ.Ը.Մ.-ի պաշտոնաթերթը «Մարգիլ» հրատարակել է մի տարեթիվ, որն անբողջությամբ նվիրված է Հայաստանի երկրաշարժին: Բացառիկ այդ համարում ընդգրկվել են 100 գունավոր ու անտիպ լուսանկարներ:
- ԵԳԻՊՏՈՒՆԻՍ մահացել է հասարակական գործիչ, Ռամկավար ազատական կուսակցության տեղական պատասխանատուներից Հայկ Կարինյանը: Հանգուցաւը

երկար տարիներ աշխատակցել է եզրապահայ մամուլին, մասնավորաբար երգիծական ժանրերով:

ԿԱՆԱԿԱՑԻ Միսիստգա քաղաքում (Սեուրիո) մատուցվել է անդրանիկ ս. պատարագ տեղի նորակազմ ծխի համար: Կանադահայոց թեմի առաջնորդ տ. Հովհաննես Եսայ. Տերտերյանի գլխավորությամբ մատուցված պատարագին ներկա են եղել 250 հավատացյալներ:

ՍԵԴԷԼ ԲԲՈՒԿ, ՆՅՈՒ ԶԵՐԶԻ, - Առաջիկա ապրիլի 5-ին, Նյու Յորքի ս. Վարդան մայր տաճարում հանդիսավորապես նշվելու է տիկ. Բերկունի Նաչարյան-Սվաչյանի կրթական եւ ազգային-հասարակական գործունեության հիմնամասերը: Հայկական քարեխրական ընդհանուր միության կենտրոնական վարչության անդամ տիկ. Սվաչյանը մեծ վատտակ ունի սփյուռքահայ կրթա-մանկա-

կական թեմայով, որի հեղինակներն են դոկտ. Հակոբ Խաչիկյանն ու Քվեթկի հաստի վրիպագիրներից՝ Ժան-Իվ Սուսին:

Վեպում պատկերվում է 1915-20 թթ. ժամանակաշրջանում հայկական մի ընտանիքի ողիսականը՝ ցեղասպանության ու տեղահանության տարիներին: Հեղինակները վեպում օգտագործել են պատմական հարուստ տվյալներ, որոնք հայ ժողովրդի պատմությանն անտեղյակ ընթերցողին տալիս են հայ մշակույթի, հայկական կենցաղի ու պատմական հողերի մասին անբողջական տեղեկություններ:

Դոկտ. Խաչիկյանը անգլիական գրականության մասնագետ է, ինչպես նաև դասախոս Սեն Ժանի գիմնական քոլեջում: Նա հեղինակ է լեզվագիտական-քանասիրական գրքերի, պատմվածքների ու քանաստեղծությունների: Ժան-Իվ Սուսին Քվեթկի ֆրանսիական գրականության ճանաչված անուններից է:

ՀԱՄԲԱՐՈՒՄ ԳՈՒՄՐՈՒՅԱԼԻ ՍԱՅԸ

Հարաժ, փետրվարի 23-ին, Բեյրութում իր մասնակցությունը կը բերի Մանուկեանի կուսակցության ու թեքեյան մշակութային միության ղեկավարներից մեկը Համբարձում Գումրույանը (Հրաչ Կահուրի): Հ. Գումրույանը մեկնել է 1924 թվականին: Այսպես է Մելքոնյանի կրթական հաստատությունը եւ այդ Բեյրութի Սեն Ժոզեֆ Տաճարանի Տաղաքային հայագիտական քառօրյա շեքիանկ է հայերեն ուղղագրության դասազգրի, քաղաքակրթական պատմագիտական ուսումնասիրությունների ու անտիպ գործերի: Ընկ. Հ. Գումրույանի թագավոր տեղի է ունեցել երկու-չորս տեղի, փետրվարի 25-ին, Բեյրութում:

«ԹՇՈՒՒՈՒ ԱՆՏԵՐ» ԹԷ ԻՐԱՏԵՍ ԵՒ ԻՐԱՊԱՇՏ

ԵՐՈՒՍԼՈՎ ԱԶՍԵՆՆԸ, Իրապարակախօս, ՈԱԿ մամուլի գիւտնի տնօրէն
ՌԵՏՐՈՅՑ

Խորհրդային շրջանին խորհրդային պարտադրուած էին Հայաստանին. դրօշակ, պետական զինանշան, պետական քայքայը, և քուրթն ալ պէտք է խորհրդային նոր մարդը, խորհրդային կերպարը, որ եօթնամասնու տարի ետք յայտնուեցաւ իբրև կաշտակեր, անբարոյ, հայրենիքը վանաող և ծուլութիւնը փառաքանող կերպար մը. մեր ազգային եւրոպական հակադրուող և մեր ձեռներեց ոգին հաշմող կերպար մը: Սակայն, լաւագոյն պարագային այդ կերպարը կարողացաւ թափանցել հայ մարդու մաշկէն ներս, քիչ անգամ արտատրուելով անոր հոգին:

Այսօր, ազգային զարթօնքի և ռամկավարական դրօշուկներու հաստատման շրջանին կը քերթուի հայ մարդուն այդ կեղծ մաշկը՝

մակարեւելու համար անոր ազգային թէ մարդկային հարազատ ինքնութիւնը: Այդ ընտանիքին մէջ կը սրբազրուին նաեւ խորհրդայինները՝ եռագոյնը դարձած է պետական դրօշ՝ համազգային հալանութեամբ: Պետական քայքայի և պետական զինանշանի մասին յայտարարուած է մրցանք՝ նոր ժամանակներու ոգին արտայայտող խորհրդայինները ստեղծելու: Ըստ ոմանց, Մարտիրոս Մարեանի ըստեղծած պետական զինանշանը կրնայ դիմանալ քուրթ ժամանակներուն և պայմաններուն, եթէ անկէ զանց առնուին մուրճն ու մանգաղը, որոնք փլուզուող վարչակարգին պարտադրեալ քեռներն էին: Այսօր, հարիւրաւոր մկարիչներ կը մասնակցին պետական նոր

զինանշանի մրցանքին, որուն արդիւնքները կը ցուցադրուին Երևանի մէջ: Ժառանգական է, որ Հայաստանի խորհրդարանը աւելի իրապարակ մօտեցում մը ցուցաբերեց խորհրդայիններու վերականգնումի հարցին մէջ, և չփորձեց կուրկուրայն որդեգրել Հայաստանի Հանրապետութեան (1918-20) քուրթ խորհրդայինները: Պետական զինանշանի բնարկման պարագային մասնաւորաբար առարկելի մկատուեցաւ միակից զինանշանին մէջ տեղ գտած «զգայնութեան թագաւորութիւնը»... Զուգահեռաբար բանավեճը կը շարունակուի նաեւ պետական հիմնի կապակցութեամբ, ըստ ոմանց (որոնց կարգին՝ երգահան Տիգրան Մանուկեան) Արամ Խաչատրեանի

յօրինած հիմնը «հանճարեղ» է՝ եթէ նոր բառեր չստեղծուին անոր: Ատեն մը, քիչ մնաց որ որդեգրուէր «Մեր հայրենիք, թշուառ անտէր»ը, եթէ Վարդգէս Պետրոսեանի նման մարդիկ չառարկէին թէ՛ «մարդ Աստուծոյ, գարնանայի չէ», որ ազգ մը ամբողջ կամովին, թշուառ անտէր մնալու ճակատագիրը որոշէ յափտեմնապէս կրել իր ուսին...»: «Թշուառ»ութեան կողմնակիցներն մէկ է երգահան ու խմբավար Լորիս Տրգումանեանը, որ այսպէս, Հայաստանի մոայն երկնակամարին ներքեւ ստեղծած է ամենէն պայծառ երեսօլը, երեսանի Ֆիլիպոսովիցը հասցնելով միջազգային հրապարակ: Պրն. Տրգումանեանի ուրբաթօրեայ համերգները խոտեմբում ունկնդիրներ կը հրապուրեն, որքան իրենց և

րաժշտական գոյալուծեամբ, նոյնքան նաեւ պրն. Տրգումանեանի հոգեւորական քանախօսութիւններով, որոնք կ'ոգեւորեն ունկնդիրները: Ճոր տնօրէնութիւն պրն. Տրգումանեանի իր համերգները կը ըսկսի «Թշուառ անտէր»ով: Նոյնիսկ ան յուզումնայի ելույթ մըն ալ ունեցաւ Հայաստանի խորհրդարանին մէջ, առաջարկելով որ որդեգրուի «Թշուառ անտէր»ը Հայաստանի նոր հանրապետութեան կողմէ, և իբրեւ համազօլ փաստ յայտարարեց թէ՛ իր մանկութիւնը սնած էր այդ հիմնով... Անշուշտ, պետութիւնները չեն կրնար շարժիլ զգացումներով, թէկուզ այդ զգացումները թիւս ըլլան ամենէն ազնիւ և ստեղծագործ հայերու սրտէն: Պէտք է «ցաւօք» ընդունիլ թէ՛ Հայաստանի մէջ, հիմնէն մնացած քաղաքներն ու բնակիչները կը շարունակեն դեր կատարել կարգ մը շրջանակներու մէջ և ոմանք պարտաւստ են իրենց առաջատուները բանալ... ամենէն զօրաւոր փչող քամիներուն դիմաց:

ԱԼԻԵՒ + ԱԶԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ = ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բացուի մէջ փետրուար 5-9 գումարուած է Արթուրեանի նորընտիր Խորհրդարանին առաջին նիստը, որուն օրակարգի «ամենահեղափոխական» հարցը մկատուած է Արցախի խնդիրը: Նիստին մասին համառօտ թղթակցութիւն մը ստացանք Երևանի ՈԱԿ. մամուլի գրասենեակէն (Պայքար 16 փետրուար): Հոն մէջբերուած մի քանի վկայութիւնները թաւարար են, որ Արթուրեանի նախկին առաջին քարտուղար, Խորհրդային Միութեան Պոլիտբիւրօյի նախկին անդամ և ներկայիս Նախիջեանի Գերագոյն խորհուրդի անդամ տեղափոխուած Ալիեւը միջազգային ատենակի մը առջեւ պաշտօնապէս ամբաստանուի Արցախի հայութեան դէմ գործադրած ցեղասպանութեան ոմորով, նոյն յանցանքով նաեւ ամբաստանուի ներկայ Արթուրեանի խորհրդարանին առջեւ:

Չշտանն հողեր կցել է Արարաթի և ստեղծել է Ասկերանի շրջանը: Սակայն ամենէն շնական, իսկ արցախահայերու համար ամենէն տխուր յիշատակները սրբօրոյ ամբաստանութիւնը կը մնայ հետեւեալը. Ալիեւ Արցախի «նախկին Ա. քարտուղար Գեորգովից արօտացուցող է Լեւոն օրօք շրջանում»:

անդամներուն պատճառով մարմնական թէ մտային լուրջ վնաս: (գ.) Գիտակցաբար խումբը մատնել կեանքի այնպիսի պայմաններու, որոնք կը միտին անոր ամբողջական թէ մասնակի ֆիզիքական կործանումին: Ալիեւ համատարած ջարդ չէ կատարելով Արցախի մէջ, չաւկայն ան ստեղծած է «կեանքի այնպիսի պայմաններ», որ Արցախի ժողովուրդը ենթարկուի հոգեբանական հալածանքի, ազգային նուաստացումի, մատուցի ապագայի յոռետեսութեան, որպէսզի և լքէ իր հայրենական հողը ու դառնայ պանդուխտ, անդաստակաւ մէջ: Նոյն ձեւով է, որ պարպուեցաւ Նախիջեանը իր հայ բնակչութեանը:

ՄԵՐԺԵԼՈՎ ՀԱՆԴԵՐԶ 10 ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ԲԱՅԱՅԱՅՏՈՒՄԸ, ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ՃԱՆՁՆԱՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ռամկավար ազատական կուսակցութեան Բոստոնի պաշտօնաթիւր «Պայքար»-ի փետրվարի 23-ի համարում լույս է տեսել հետեւիսի մանրամասն տեղեկութիւնը, որի ամփոփ տարբերակը ներկայացրել էինք մեր թերթի փետրվարի 23-ի համարով:

մատչելի դարձուց 10 փաստաթուղթերը, սակայն Վան Գրիգորեանի իրաւունք տրուեցաւ իրազեկ դառնալու հարիւր աւելի ուրիշ կարևոր փաստաթուղթերու, որոնք մատչելի պիտի դառնան նախքան դատավարութիւնը: Դատը նաեւ քաջայայտեց ուրիշ միջին կողմ մը, թէ ի՞նչ բացմուած էր պետական քարտուղարութեան 1982-ի տեղեկագրին մէջ հրատարակուած խնդրոյ առարկայ յօլաւծի ետին: «Փաստաթուղթերը ցոյց տուին», կ'ըսէ Հայկական Համագումարի տնօրէն ժողովի ատենակալ Ռապրոպ Գալուստեան, թէ ինչպէս պետական քարտուղարութեան պաշտօնատարները հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչցող յօդուած մը ձեռք առին և վերստին գրեցին անոր պատմական մասերը, ինչպէս նաեւ Մ. Նահանգներու երկարամնայ քաղաքականութիւնը՝ Հայկական ցեղասպանութեան վերաբերեալ:

Կարելի է երևակայել, որ հայտնաց, Արցախի հայութեան դժբախտութեան գլխաւոր դարձիկներն մէկը հանդիսացող միջին դեկավար մը, այսօր իր ազգակից պաշտօնակիցներուն կողմէ ամբաստանուի իր... հայապիտութեամբ: Արթուրեանի խորհրդարանի ներկայ «նորընտիրները» Ալիեւն որքա՞ն աւելի ազգայնամոլ և հայատեաց պէտք է ըլլան, որ չարիքի խորհրդի ղեկավարը այդ զգրեցի անձը դատապարտեն իր քարտեմանը, տկարութեանը և հայկական Արցախի հանդէպ իր հանդակատարութեան համար: Թերեւս հոս կ'արժէ չիշել, որ համայնակար երեսփոխանները մեծամասնութիւն կը կազմեն Արթուրեանի նորընտիր խորհրդարանին, կամօքն Մոսկուայի և շնորհիւ ազերի ղեկավարներու դիտանազիտութեան, որոնք իրենց շահերուն պաշտպանութիւնը վստահած են ընծայիցի նոր տերերուն, այսպէս հաւանաբար այլ երեսօլ ստացած կ'ըլլար Արցախին ներկայ կացութիւնը:

Այս նախաբանը հարկադրաբար կատարեցինք հասնելու համար իր խնդիրին: Խորհրդարանին մէջ իր ինքնապաշտպանութեան համար Ալիեւ կը քաջայայտէ ահաւոր ճշմարտութիւն մը, որ միջազգային օրէնքով ոմոր մըն է: Նախկին առաջին քարտուղարը կը յայտնէ, որ իր օրով, 1966-1979, Արցախի «Հայերուն թիւը կրճատուեցաւ 10 առ հարիւր, իսկ ազերիներու թիւը աւելցաւ նոյն համեմատութեամբ»:

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան ցեղասպանութեան վերաբերեալ օրէնսդրութեան համաձայն, Ալիեւ ցեղասպանութիւն մըն է, որ գործած է: Վերոյիշեալ կանոնադրութեան 62-րդ յօդուածին համաձայն՝ «ցեղասպանութիւն կը ճշմանակէ հետեւեալ արարքներէն որեւէ մէկը, որ կը գործադրուի ազգային, տոհմային, ցեղային կամ կրօնական խումբ մը ամբողջութեամբ կամ մասամբ կործանելու դիտատարութեամբ, ինչպէս... (բ.) խումբին

Դաշնակցային դատարար մը մեծեց արտօնութիւնը Ամերիկայի պետական քարտուղարութեան (արտաքին գործոց նախարարութեան) կարգ մը վաւերաթուղթերը, որոնք կապակցութիւն ունին Հայկական ցեղասպանութեան մկատմամբ ամերիկեան քաղաքականութեան հետ: Սակայն նոյն ատեն զրաւոր հաստատեց թէ «ամերիկեան քաղաքականութիւնը կը ճանչնայ Թուրքիոյ կողմէ հայերու ցեղասպանութիւնը»: Ասիկա ինքնին կարևոր ճշմարտութիւն ունեցող պարագայ մըն է, քանի առաջին անգամն է որ Մ. Նահանգներու դաշնակցային դատարան մը կը ճանչնայ Առաջին աշխարհամարտի ընթացքին գործադրուած Հայկական ցեղասպանութիւնը:

Օրինակ, հատուածը ուր գրուած էր նախապէս. «Կայսրութեան ճնշած ազգութիւններու աճող խիզախումներն վախճալով, թուրքերը պատասխանեցին աննախընթաց վայրագութեամբ, որուն արդիւնքը եղաւ 1894-1896 թուականներուն 300,000 հայերու սպանութիւնը»: Պետական քարտուղարութիւնը վերի տողերը փոխած է հետեւեալին: «Բազմազգային պետութեան մը մէջ, ինչպէս է Օսմանեան կայսրութիւնը, թուրքերուն կողմէ ազգայնականութիւնը դիտուած էր իբր ներքին լուրջ սպառնալիք մը: Ասոր արդիւնքը եղաւ Օսմանեան կառավարութեան կողմէ թիւր ճշմունք մը, որ 1895ին պատճառ դարձաւ հազարաւոր հայերու մահուան»:

Դատարար Ռոյս Ս. Լամպերթ իր վճիռը արձակեց 19 Գեկտեմբեր 1990ին, Հայկական Համագումարի կառավարական և իրաւական հարցերու տնօրէն Վան Գրիգորեանի կողմէ 1988ին պետական քարտուղարութեան դէմ քաջած զատին հարցով: Շուրջ ինը տարի առաջ, Օգոստոս 1982ին պետական քարտուղարութեան հրատարակած տեղեկագիրը կը թովանդակէր յօդուած մը՝ «Հայկական ճեղատարակութիւնը, Ուրուանք մը» խորագրով: Թողումնային ընկերացող «Նօք»ին մէջ կը կարդացուէր. «Որովհետեւ Փոքր Ասիոյ մէջ 1915ի դեպքերուն պատմական արժանագրութիւնը երկդիմի է, պետական քարտուղարութիւնը չի կրնար հաստատել այն վերագումները, թէ թրքական կառավարութիւնը հայ ժողովուրդին դէմ ցեղասպանութիւն մը գործադրած է: Հայ հարեակիցները այս վերագումները կը գործածեն, մասամբ արդարացնելու համար թուրք դիտանազիտներու և հաստատութիւններու վրայ իրենց յարձակումները»:

Ուրիշ պարբերութեան մը մէջ սկիզբ Առաջին աշխարհամարտի հայերուն վիճակուած քախտին մասին գրուած է. «Ինչ որ յետագային պիտի կոչուէր 20րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը», իսկ հրատարակութեան ընթացքին տըււած է՝ «Ի՞նչ որ յետագային ենթադրապէս պիտի կոչուէր»: Վան Գրիգորեան այժմ աւելի քարծր ատենակի մը առջեւ դատ քաջած է ստանալու համար արգիլուած փաստաթուղթերը: Գրիգորեան 1989ին կատարած դիմումին մէջ խօսած է նաեւ պետական քարտուղարութեան թրքական գրասենեակին թրքաժողովրդներուն մասին, որոնք երկուքը փնագրուել են: Թրքական գրասենեակն է, որ իր դերը ունեցած է սկզբնական յօդուածին շարափոխութեան մէջ:

Փաստաթուղթ մը, գոր պէտք է գիտնանք ըստ արժանույն գործածել: «Պայքար», 2 մարտ 1991

Չորս իրաքցիներից մեկը ընդդէմ է երբ վերցնեն Իրաքի քննչության պաշտոնական տեղ-վայրերը 17 միլիոն մարդ, ուրեմն մոտավորապես 4 միլիոն ընդդէմ է ապրում այս երկրում, այսինքն պրեզիդենտ Սադդամ Հուսեյնի վարչակարգին պոտենցիալ 4 միլիոն հակառակորդ: Այն էլ ինչ-պիսի՝ հակառակորդ: 1962-ից ի վեր ըրդերը անդադրում պաշտոն են մղում Բաղդադի իշխանու-թյունների դեմ, հանուն իրենց մշակութային, ազգային եւ ինքն-վարության իրավունքների:

Քրդական դիմադրության քա-րեքսիտ օրերին գնեցրաւ Բարզա-նին 100 հազարանոց քանակի (60 հազար փեշմերգա եւ 40 հազար միլիցիոներ) անվիճելի պարագլու-խըն էր: Երեք անգամ փեշմերգա-ները («մահվան ընդառաջ գնա-ցողները») նպաստել էին Բաղդա-դի վարչակարգի տապալմանը: 1963-ին (գնեցրաւ Բասեն), 1966-ին (մարշալ Արեֆ) եւ 1968-ին (գնեցրաւ Արեֆ): 1970-ին մար-տին նրանք հարկադրում են քա-սանկան վարչակարգին եւ այդ ժամանակ փոխ-պրեզիդենտ Սադ-դամ Հուսեյնին համաձայնագիր ստորագրել Իրաքի հանրապետու-թյան շրջանակներում իրենց ինք-նավարություն շնորհելու վերաբեր-յալ: Դա ըրդական ազգային շարժ-ման խոշոր հաջողակն էր. Սեւրի պայմանագրից հետո (1920 թ.) առաջին անգամ ընդդէմ ժողովրդի մի հատվածի ազգային իրազեկ-մանը ընդդէմ էին ոչ թե հեռավոր մեծ տերությունների, այլ շրջանի կառավարության կողմից:

Ավաղ, Սադդամ Հուսեյնը ի-րաքյան քանակին հետագայում մի համաձայնագիր պարտադրեց: Եւ թշնամությունը վերսկսեց 1974-ին: Մեկ տարի հետո Հուսեյնը մեջքը ծռեց, այդ կարճ պատե-րագը նրա վրա նստեց չորս մի-լիարդ դոլար, մի քանի տասնյակ հազար սպանված ու վիրավոր եւ... քանակն այնքա զինամթերք չուներ: Սադդամը հրաժարվեց Շաք-ալ-Արաքի կեսի վրա տարած-վող Իրաքի «պատմական իրավու-նքներից»: չեղյալ հայտարարեց հանրահայտ Ալժիրի համաձայնա-գիրը (1975 թ. 6 մարտ) 1980 թվականին նախքան Իրանի վրա հարձակումը եւ այն կրկին ճանա-չեց 1990-ի օգոստոսին Քուվեյթը

Նվաճելուց հետո: Այս պատմական հիշեցումը թույլ է տալիս հասկանալու, որ ոչ մի ողջախոհ վարչակարգ չի կա-րող հույս ունենալ Բաղդադում իշխանության գլուխ մնալու, առա-նց քավարարելու ըրդերի իրենք: Այն-դեպքում, երբ ոչ ոք, նույնիսկ Խոնեյնին, չկարողացավ համախմ-

ճացի դիվանագետը... Մա գուցե անգլիական հունորով համեմված կատա՛կ է: Համեմայնդեպս ամե-րիկյան, ֆրանսիական, անգլիական եւ... խորհրդային կառավարական փորձագետներն ու դիվանագետ-ներն այսօր ըրդերին չեն դիտում որպես իրաքյան խնդրի կարևոր գործոն:

այնտեղ հայտնակալին մի փոքր ջոկատ անգամ տեղավորելը դար-ձել է անհնարիմ մի քան: Քիմիական զենքի օգտագոր-ծումը փեշմերգաների մեջքը կոտ-րեց. ի՞նչ կարող է անել կալաշ-նիկով ավտոմատով զինված «ազ-նով մարտիկը» մի հակառակորդի դեմ, որը չտատանվեց 1988 թ.

յատրվում են, ապա ըրդերին գրեթե հրատարակությունն արգե-վում է:

Անկարայի եւ Թեհրանի արանքում

Պրեզիդենտ Քուրդուտ Օզալը անսպասելի նեցուկ է գտնում ի դեմս... Թեհրանի Իրանը նույն-պես, դեմ առնելով Իրաքին սահ-մանակից շրջաններում ապրող հինգ-վեց միլիոն ըրդերի խնդրին անհանգստությամբ է նայում սահ-մանից այն կողմ ըրդական ինք-նավար պետության ստեղծմանը: Կրա դեկավարները քազմաթիվ անգամ հավաստել են իրենց հա-վատարմությունը «շրջանի հա-ստատված սահմաններին» եւ Ի-րաքի «ամբողջականությանը»:

Սակայն ամենակարևորը վե-տոն, որի մասին ամենաքիչն է խոսվում, Սադդամ Արաքիայինն է: Այն չի համաձայնվի, որ Բաղ-դադում իշխանության գլուխ կան-գնի իսկական ժողովրդավարական, այսինքն շիքական, վարչակարգը: Սադդամը ավելի կնախընտրեին «ազգամական ժամանակավոր մի կառավարություն», կազմված թու-շակի անցած գնեցրալներից, ա-սենք գնեցրալ Իրահիմ Դաուդը կամ գնեցրալ Արդալ Դաֆի Ալ Ռաուֆ, որոնք տունիքներ են, արաք ազգայնականներ կամ նախ-կին քառասականներ, չնայած որ ամբողջովին վարկաբեկված են Իրաքում: Քրդերը գիտեն, որ այդ գնեցրալներից ոչ մի լավ քան չի կարելի սպասել:

Քուվեյթ ներխուժելու մեջ տե-սնելով Սադդամ Հուսեյնից ազա-տվելու «պատմական շանս», ըրդ-երը դառնություն հարց են տա-լիս, թե այս անգամ էլ, արդյոք, մեծ տերությունները չե՞ն պար-տադրելու հարցի լուծում առանց հաշվի առնելու իրենց շահերը: Մակայն իրադրության ծավալումը այն տարածում, ուր ըրդական մեծ քաղաքների քնակությունն ա-վելի ու ավելի քաջահայտորեն է արտահայտում իր հակադրությունը Սադդամ Հուսեյնի վարչակարգին, գուցե դաշնակիցներին առաջին հերթին անմիջապես իր կախիկ «չմոռանալ» այն 25 միլիոն ըրդ-երին, առանց որոնց Սիդի Արե-սեյլում հնարավոր չէ տեսական կայունություն:

ԻՄՍ ԿՈՒՆՐԱՎ
«Մեզ»
16 փետրվար 1991

Le Monde **ՅԵՏՊԱՏԵՐԱԶՄՅԱՆ ՇՐՋԱՆԱՆ ԱՆՅԱԼԳԱՏԱՅՆՈՒՄ Է ԻՐԱՔԻ ԲՐՈՒԵՐԻՆ**

Քրդերը, որ պատե-րագմի ընթացքում մոռացության են մատնված մեծ տերությունների կո-ղմից, իրենք իրենց հարց են տալիս, թե չե՞ն մոռացվի, ար-դյոք, կոնֆլիկտը կարգավորելու ժա-մանակ նույնպես

Անհամաձայնություններ խնդրի շուրջը

Գնեցրալ Բարզանիի մահվա-նից հետո (1979 թ., ԱՄՆ), Իրա-քի ըրդական շարժումը մասնատ-վեց Թեհրանից ու Դամասկոսից այս կամ այն չափով կախված մի քանի կազմակերպությունների, որոնք վերջնական հարցում տարա-կարծիք էին, ինքնավարություն թե ինքնորոշում: Բացի դրանից, գն-եցրալ Բարզանիին հաջողված ու-զանական ոչ մի հրամանատար պե-տական գործչի թափ չուներ:

«Մենք իրոք ուզում ենք հաշ-վի առնել ըրդերի շահերը, սա-կայն ո՛ւմ հետ», խոստովանել է վերջերս Գորքայովի դիվանագի-տական խորհրդատուներից մեկը իրեն այցելած մի ըրդիկ... Փորձագետները գտնում են, ոչ առանց պատճառի, որ ըրդական դիմադրությունը ճնշելուց հետո, ինչը իրականացրեց Իրաքի քա-նակը՝ 1988 թ. մարտից սեպտեմ-բեր զանգվածաբար օգտագործե-լով քիմիական զենքեր, հոչա-կավոր փեշմերգաները ավելի շատ լինում են Թուրքիայի կամ Իրանի ըրդի փախստականների ճամբար-ներում, քան իրաքյան Բուրդիս-տանի ծյունագազաթ լեռներում: Բաղդադի վարչակարգի այդված հողի քաղաքականությունն այն-պիսի լարվածության է հասել, սահմանից 30 կմ շառավղով տա-րածվող թուրք գյուղերն ու քաղա-քները հողին են հավասարվել, քնակությունը տեղահանվել, մըր-գատու թուրք ծառերը կտրվել, որ

մարտին Հալաբջայում զազախեղդ անելու հինգ հազար ըրդերի... որը չի տատանվի այն կրկնելու: Ուս-տի փորձագետները մեծ կասկա-ծանքով են ընդունում ըրդի ա-ռաջնորդներից մեկի այն հայտա-րարությունը՝ թե ինքը երեք հա-զար կազմուպատրաստ կովող ու-նի... որոնք կհարձակվեն Սադդամ Հուսեյնի վրա՝ հենց որ հրաման տրվի:

Հրաժարվելով սեփական թու-լությունը խոստովանելուց, ըրդի պատասխանատուները մեծ տերու-թյունների լուրջությունը վերագրում են թուրքական վետոյին: Անհամաձայնացած Թուրքիայի նվազագույնը տաս-տասներկու մի-լիոն կազմող ըրդի քնակության շրջանում Բուրդիստանի աշխա-տավորական կուսակցության ան-ջատողալնմը քարոզից, պրեզի-դենտ Քուրդուտ Օզալը, իրոք թե հենց օձոստոսի սկզբից դաշնակի-ցներին միանալու համար պայման է դրել, Իրաքի ըրդերին որեւէ դեր չվերապահել, «չվարձատրել» նը-րանց, հետպատերազմյան ինքնա-վարությամբ, ինչն արդեն զանա-զան կարիներ են սկսել էին ըըն-ճարվել:

Թուրքիայում ըրդական ճնշու-մների վերաբերյալ դաշնակիցների հարցազնույններին վերջ տալու նպատակով Թուրքուտ Օզալը ծը-րագրում է օրինակահանգել ըրդե-րին օգտագործումը, սակայն չա-փազանց նեղ շառավղով, ըրդերն-ը արգելված կլինի հասարակա-կան վայրերում (գրասենյակներ, միտինգներ եւ այլն), եթե ազգա-գրական ծայնագրությունները թու-

«ԲԱՐՏԵԶԱՅԻՆ» ՍԿԱՆԴԱՆ ԴԱՄԱՍԿՈՍՈՒՄ

Այս խորագիրն է կրում Թու-րքիայի արտաքին գործոց նա-խարար Անմեթ Բուրչեքեք Ալֆրե-մոնչիսի վերջերս Սիրիայի մայրա-քաղաքում կատարած ընդունելու-թյան մասին «Հյուրընկեր» թերթի փեշտովարի 14-ի համարում գետե-ղված հաղորդագրությունը:

Նախ ասենք, որ պաշտոնական քննակությունների համար Սիրի-այի արտգործնախարարությունը հը-րավիրած Ալֆրեմոնչիքը ստիպված է եղել շուրջ կես ժամ սպասել: Ապա, ինչպես հաղորդում է թերթի թղթակիցը, նա պարզապես ցնցվել է տեսնելով Սիրիայի քարտեզում Թուրքիայի վիայեթներից մեկը Հաթալը: Այնուամենայնիվ, նախա-րարը չնկատելու է տվել քանակ-ցությունների համար նախատես-ված դահլիճում կախված քարտե-զը: Սակայն փաստը ինքնին բնու-թյապետ է «դիվանագիտության երկկայի նորմերի կոպիտ խախ-տում»:

«Այս կերպ, թեկուզ քարտեզի վրա, Թուրքիային հողային պա-հանջներ ներկայացնելով հանդերձ, - գրում է այդ առթիվ «Հյուրընկե-րի» թղթակիցը, - սիրիական կողմը քանակությունների ընթացքում ա-նընդհատ երաշխիքներ էր պահան-ջում այն մասին, որ «Թուրքիան չի գրավի Մոսուլն ու Բերկուկը»: Սիրիական կողմի պահանջներին Ալֆրեմոնչիքը պատասխանել է հե-տեւայա կերպ. «Մոսուլի եւ Բեր-

Թուրք-սիրիական հին վեճի նոր բորբոքումը

Կուկի վերաբերյալ խոսակցությու-ններ «չուր պղտորելու միտում ունեն» եւ ոչ ոք Իրաքի ներքին գործերին միջամտելու մտադրու-թյան չպետք է ունենա»: Նշվում է, որ «քարտեզային սկանդալի» պատճառով քանակություններն անցել են քավականին ստոր:

Հավանաբար մեր ընթերցողնե-րին կհետաքրքրի, թե այսպես կո-չված «քարտեզային սկանդալի» նույնիսկ ո՞րն է, եւ ինչու՞ Սիրի-այում՝ նույնիսկ դպրոցական դա-սագրքերում Թուրքիայի վիայեթ-ներից Հաթալը արժանանում է՝ը-ման վերաբերմունքի: Հարցը որ-պեսզի պարզ դառնա, նշենք, որ ներկայումս Հաթալ կոչվող վիա-չեթը նախկին Ալեքսանդրիտի սա-նջակն է: 1921 թվականին թուրք-ֆրանսիական պայմանագրով այն կցվել էր Սիրիային եւ այդ պիսա-տը Թուրքիայի կողմից մի անգամ եւս պաշտոնապես ճանաչվել 1923 թվականի օգոստոսի 23-ին Ազանում: Սակայն, օգտվելով մանդատային իրավունքից, ֆրան-սիան 1939 թվականին Ալեքսանդ-րիտի սանջակը համաձայն նոր պայմանագրի գիշեց Թուրքիային: Այսպիսով, Սիրիայի մաս կազմող Ալեքսանդրիտի սանջակը, որտեղ գտնվում է նաեւ հերոսական Մու-սալիուք, ֆրանսիական կառավա-րության խարդավանքների զոհը դարձավ: Մի փաստ, որի հետ Սիրիան չի հաշտվել եւ, ինչպես երեսուր է, հաշտվելու մտադրու-թյուններ ամենեւին չուներ:

ՍԱՐՄԱՐԱ

ԹՈՒՐԻՈՅ ՄԵՆԿՈՅԹԻ ԼԱՄԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ՝ԱՍՔԱՍՏԱՆԷ ԲԱՐՍԵՂ ԹՈՒՂԱՆԵՆԸ

Երկու պատմաբաններ՝ Ջիյադ Էրուզգիյա եւ Բարսեղ Թուրլա-ճան, մշակութային հնութիւններու օրէնքին հպատակած չլլալու ան-բաստանութեամբ, դատուեցան ըՍ-տամբուլի դատարաններէն մէկուն մէջ: Երկու պատմաբաններէն ա-ռաջինը կ'ամբաստանուի իր արժե-քատր մէկ գիրքին մասին մշակու-թի նախարարութեան տեղեկութիւն տուած չլլալու անբաստանութե-ամբ, իսկ Բարսեղ Թուրլաճան կ'ամբաստանուի նոյն գիրքին վը-ճաս հասցոցած եւ մշակութի նա-խարարութեան իմաց տուած չլլա-լու մեղադրանքով:

Ջիյադ Էրուզգիյա 1688-ին տը-պուած ու շատ արժէքատր կրա-վորներ քովանդակող հատոր մը փոխ տուած էր Բ. Թուրլաճանին, եւ յետոյ ահոր դէմ դատ քացած էր, պնդելով որ ան առանց իր գիտակցութեան փրցուցած էր գիր-քին կարգ մը էջեր: Թուրլաճան նոյն գիրքէն հատ մը եւս ապահո-ված էր դարձանելու համար Էր-ուզգիյային վճարել եւ ըսած էր, որ էջերը փրցուած էին տպարանին կողմէ, երբ ինք Միացեալ Նահա-նգներ կը գտնուէր: Երկու պատմաբաններու միջեւ շարունակուող այս դատավարու-թեան առընթեր, մշակութի նախա-րարութեան կողմէ ալ դատ քաց-մեջու երկուքին դէմ: Էրուզգիյա դատարանին առ-ջեւ ըսաւ, որ այդ գիրքը իրեն

ժառանգ մնացած է եւ թէ ինք հաւաքածոյ կազմող մարդ չէ, ուս-տի պարտատր չէ այդ գիրքին գո-յութէն տեղեկալ պահել կառա-վարութիւնը, նորէն ալ կ'ընդունի իր սխալը:

Իսկ Բարսեղ Թուրլաճան ըսաւ, որ չէր գիտեր թէ այդ գիրքը պա-տմական հնութեան մը արժէք ու-նի: Այս պատճառաւ, ըսաւ ան, չէր կրնար կասաւարութեան տե-ղեկութիւն տալ այդպիսի գիրքի մը գոյութեան մասին:

Պոլիս, 22 Յունիս, 1991

ՅԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ԼՈՒՃՈՒՄԸ ԴՈՒՐՄԱՅՈՒ

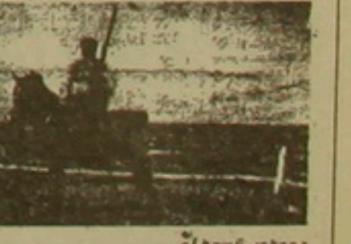
ՍՐՍՐԱՍ ԼԵՐԱՆ «ՏԵՐՆ ՈՒ ՏԻՐՍԿԱՆ»Ը

Արտասույր լուրը առնուած էր Պոլտոյ «Մարմարա»էն: Անմիջ Զորքին Աղբընը անուով թուրք մը յայտնած է թէ ինք է «Աղբը» (Արարատ) լեռան սեփա-կանատը եւ չ'արտօնէր որ գրո-սաշրջական նախարարութիւնը վա-րձակալ մը փնտռէ Աղբը լեռան համար: «Առանց իմ արտօնու-թեան, ո՛չ մէկը կրնայ գամ մը գամել այս լեռան վրայ» ըսած է Աղբընը, որ, ըստ «Գիւնայրըն» թերթին, ի ձեռին ունի մոլորեանը քրիստոնեաներու կողմէ սրբազան նկատուած Աղբը լեռան սեփակա-նաթուրքը:

«Լեռնի որ գրօսաշրջական նախարարութիւնը վարձու պիտի տայ Աղբը լեռը», ըսած է Աղ-բընը: «Ո՛րք որուն աստուրը վար-ձու կուտայ: Նախարարութիւնը պէտք էր որ իմ ալ տեսակէտ քօ-չափէր»: Միւս կողմ նոյն թերթին յա-ւելուածակազմին մէջ կը կարդանք,

որ դերասանուի Մլլթն Բընթը դեր պիտի տաճնէմ հետաետսիին կողմ դարձուելու «Երկերես Աղ-բըն» անուն ժապաւնի մէջ, ուր պիտի պատմուին Անաղուի մէջ ապրած թուրքերու եւ հայերու յա-րաբերութիւնները: Մլլթն Բընթը պիտի մարմնատրէ հայ աղջկան մը կերպարը:

Հիմա որ մեզի ծանօթ է Արա-րատ լեռան «սեփականաթուրքը» ունեցող սպասագիտուած Անմիջ Էֆէնդին, հարկ չի մնար ոչ Ամե-րիկեան Կոնգրեսին կողմէ Հայկ-ժողովապետութեան ճանաչման վը-կայագիրներ մուրալու, ոչ Անկա-րայի, Մոսկուայի, Ռաշիմգտոնի կամ որեւէ այլ մայրաքաղաքի քարկանցողութեան Արարատը վերագրուելու համար: Կը մնայ սակարկութեան նախը «քրիստո-նեաներու կողմէ սրբազան նկատ-ւած լեռան» այս սեփականա-տիրոջ հետ եւ արբըն-արբըն (թիզ առ թիզ) գնել մեր լեռը:

Կարելի է նաեւ Հայաստանի պատուոյ քաղաքացի նկատել մեր Անմիջը եւ գայն կարգել Արարատ լեռան պահակ կամ տէր՝ Հայաս-տանի սահմաններում մէջ: Դեռ կարելի է, հաւանաբար, խորհիլ անելի հնարաւոր լուծումներու մասին, իր ըուն տիրոջ հայութեան վերադարձնելու համար իր սրբա-զան լեռը:

ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՅՈՒՄԸ ՆԱԵՒ ՀՈԳԵԿԱՆԻ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴՆ Է

Հայաստանի տնտեսության վերակառուցմանը նվիրված գիտաժողով Լոս Անջելեսում

ԱՆՆԱ ՍՈՐԵՐ
The Armenian Mirror-Spectator
Թերթի Կալիֆորնիայի խմբագիր

ՀԱՎՈՐ ԱՔԻՍԱԼ.
հոգեբանության պրոֆեսոր,
Վաշինգտոնի հոգեբանության
ինստիտուտի պվագ խորհրդատու:

Նա ներկայացրեց 1988 թ. երկրաշարժից տուժածների հոգեկան վիճակը: Արևալը շեշտեց հոգեբանական բուժման անհրաժեշտությունը, որովհետև բազմաթիվ մարդիկ տառապում են հոգեկան խանգարվածությամբ:

Արևալը առաջարկեց հետևյալ ծրագիրը. ա) ճիշտ ուսումնասիրել, թե ինչպիսի խանգարվածություններ կան Հայաստանում, բ) այդ մարդկանց օգնություն ցույց տալ մի քան, որ ըստ զեկուցողի, դժվար կլինի անել, քանզի հայերից շատերն ամաչում են խոստովանել, թե իրենք հոգեպես հիվանդ են, վերջապես գ) ծրագիր մշակել, որ պետքի հնարավոր լինի հետազոտել և բուժել ոչ միայն հոգեբուժաբաններում գտնվող հիվանդներին, այլ նաև նրանց, ովքեր այս կամ այն պատճառներով չեն գտնվում հիվանդանոցներում: «Անհրաժեշտ է իրագործել այս ծրագիրը, որպեսզի հնարավոր լինի կանխել բնական աղետների դեպքերը, - ասաց նա: - Այդ անելով մենք հայաստանցիներին կտանք այն, ինչ նրանք կորցրել են. իրենց ճակատագրի նկատմամբ վստահության զգացումը»:

տանի խորհրդարանը պետք է քայքայեց ձեռնարկի այդ առաջարկներն իրագործելու նպատակով:

ԱՐԱ ՄՈՒԹԱՐՅԱՆ.
«Վերջ Հայաստանի» միության
ճախագահ

Նա առաջարկեց իրատեսքով մոտենալ Հայաստանի քնակչության հոգեկան առողջավիճակի ըմբռնողության հարցին: Ըստ Միջազգային առկա են շուկայական տնտեսության հոգեբանական նախապայմանները: Նա ասաց, որ դա ոչ միայն տնտեսական, այլ ամբողջ հանրապետության վերածնունդն է: Երկուսն էլ պետք է իրագործել աստիճանաբար մեկը մյուսին նախապայման դարձնելով:

Նա նշեց նաև սփյուռքի հետ Հայաստանի բոլոր պրոֆեսիոնալների համագործակցության անհրաժեշտությունը, նպատակ ունենալով մի ճշգրիտ ծրագիր գործադրել նոր տնտեսության զարգացման ընթացքում, որը նկատի կառնի նաև մարդկային գործունեությունը: «Մարդիկ տնտեսության արյունն են: Մենք պետք է մտածենք արյան մասին, քանզի առանց դրա ամեն ինչ ապարդյուն կլինի, - ասաց Միջազգայինը: - «Մեզ անհրաժեշտ է համոզված լինել, որ բնակչությունը կորուստներ չի կրի նոր տնտեսության պայմաններում»:

ԱՐՄԵՆ ԳՅՈՒՋՅԱՆ.
Կալիֆորնիայի Ալոնդրա Քրեյսթ
հոգեբուժական հիվանդանոցի
բժշկական գծով տնօրեն

Գյուրջյանը հաստատեց Հայաստանում քաղաքացիական պատերազմի արդյունքները: Նրա զեկուցման հիմքում ընկած էր այն փաստը, որ հոգեկան հիվանդությունը խափանում է Հայաստանի զարգացումը, որովհետև այն ջրատու է նրա բնակչությանը ռաբիլը: Բժիշկ Գյուրջյանի հայտնագործությունները, որոնք հիմնված են Հայաստան ուղարկված կամավորների հետազոտությունների վրա, ցույց են տալիս, որ շատ հայաստանցիների համար աղետը չի ավարտվել: Կուսակցություն դեռ կան քաղաքացիական պատերազմի ավերակներ, ուստի մարդիկ ստիպված են ամեն օր հիշել աղետը:

Հոգեբանական խնդիրները հասարակության մեջ ստեղծում են քարոզչություններ և խանգարում տնտեսության զարգացմանը: Երեւանի հետ համեմատած երկրաշարժի գոտում կրկնակի աճել է օգելից ընկալիչի մոլորության տոկոսը: Արտադրությունը նվազել է 40 տոկոսով: Նա շեշտեց բուժման անհրաժեշտությունը և պնդեց, որ Հայաստանում...

ՌՈՒԲԵՆ ԹԵՐՂՅԱՆ.
Հիկագոյի «Մորիսոն և Թերզյան»
ընկերության բաժնետեր

Նա խոսեց Հայաստանի հետ իր քարգավաճող համատեղ ձեռնարկության մասին: Նրա զեկուցումն ամփոփում է Հայաստանում խաղալիք քեռնատար մեքենաներ արտադրող համատեղ ձեռնարկության զարգացման փուլերը: Այսօր նա ունի մի գործառնություն, որտեղ աշխատում են 250 հայաստանցիներ, և ստանում հազարավոր պատվերներ «Արմենթոյ» համար:

Նա համոզված է, որ իր ձեռնարկը հաջողված, քանզի հույսը քախտի վրա չդրեց: Իմանալով հույսը լեզուն և մշակույթը, ոչ մի խոչընդոտի չհանդիպեց հաղորդակցվելու հարցում: Ինքը հաշվարկված ռիսկի դիմեց: Թերզյանը քաջատեր է, որ ուրիշ երկրների հետ համեմատած Հայաստանում քարոզչական և գրագետ քանակության ուժ կա: Նա խոշոր գումար ներդրեց, քայքայեց հաջողությունը չէր բերի, եթե չլինեք քանվորների կողմից արված նպաստը:

Վերջերս «Արմենթոյ» արտադրած 2400 խաղալիք քեռնատարները երկու օրում վաճառվեցին:

ճառվեցին Մոսկվայի հանրախանութներից մեկում: Թերզյանը կազմագուշակում է, որ 1991 թ. վերջում համատեղ ձեռնարկությունը կշահի 55 միլիոն դոլլար: Չնայած նա վահանգատի հետ կապված լուրջ խնդիրների առկայությանը, ինչը դժվարացնում է առաքումը, եւ քաղաքի հեռախոսակապերի պակասին, Թերզյանը քաջալերեց մյուսներին համատեղ ձեռնարկություններ ստեղծել: «Եթե դուք սպասեք այդ խնդիրների լուծմանը, ապա ոչ մեկին չեք օգնի» - ավելացրեց նա:

ԹԱԹՈՒԼ ՄԱՆԱՍԵՐՅԱՆ.
Երեւանի «Միկրոգրաֆ
ինքնընկերության» Ֆինանսների գծով
տնօրեն

Նա նշեց, որ տնտեսությունը հզորացնելու համար հարկավոր են նոր շահութաբեր ձեռնարկություններ, որոնք մրցակցություն կառուցեն հանրապետությունում: Նա առաջարկեց տնտեսությունը քարելավելու հետևյալ միջոցները՝ ստեղծել նոր համատեղ ձեռնարկություններ, գների աճը նվազեցնել, հիմնել ֆոնդային քորսա, գործադրել կարող հարկային համակարգ, կարգավորել պայմանագրային գները և ըստեղծել երաշխիքներ արտասահմանյան ներդրողների համար:

«Այս քարենտրոգումները կատարելուց հետո, - ասաց Մանասերյանը, - ես հավատում եմ, որ ազատ շուկան Հայաստանում արդյունավետ կգործի»:

ՍԵՅՐԱՆ ԲԱՂՎԱՍՏՅԱՆ.
Հայաստանի խորհրդարանի
պատգամավոր և Արցախի հարցերով
գրադոդ կոմիտեի ճախագահ

Նա ներկայացրեց Հայաստանի քաղաքացիական պայքարիչների կազմակերպության 10 լավագույնների քվում է, սակայն ներպակարգ և ամերիկյան օդանավակայանների համեմատ, այն դեռևս զիջում է իր տեխնիկական հագեցվածությանը: Անցյալ տարի օդանավակայանը սպասարկեց 1 մլն 200 հազար ուղևորների, սակայն ավիացիայի համակարգը գրեթե չի քաղաքում, որովհետև ապահովության չափանիշները շատ ցածր են:

Նա նշեց մի քանի քարեփոխումների կատարման անհրաժեշտությունը. 1) հանրապետությանը անհրաժեշտ են իր սեփական օդանավերը: Այժմ բոլոր օդանավերը համարվում են կենտրոնական կառավարության սեփականությունը և Հայաստանն ստիպված է խոշոր գումարներ մուծել դրանք Մոսկվայից վարձակալության վերցնելու համար: 2) Օդանավակայանն անհրաժեշտ է քարելագրել: Նա առաջարկեց կառուցել օդանավակայանի նոր շենք, օդանավատնիքներ և օդանավերը սպասարկելու համար մի գործարան, որտեղ սնունդ կարտադրվի ուղևորների և օդաչուների համար: 3) Քաղաքացիական պայքարիչի մասնագետներ պատրաստել Հայաստանում: Վերջապես, պետք է ինչ-որ քան անել օդանավերը վանկայությունով ապահովելու համար: Վառվանյուրի քարծր արժեքի հետեւանքով ստիպված են քարծրագնել տոմսերի գները:

ԱՐՅԱԽ. տնտեսական պատկեր

ԱՆԱՄՆԱԴՄՅՈՒԹՅՈՒՆ

1985-87 թվականներին մարզը Արցախից ստացել է տարեկան 50-60 հազար տոննա անասնակեր, այն դեպքում, երբ մարզի անասնաբուծության պահանջների համար անհրաժեշտ է տարեկան 70-72 հազար տոննա խտացրած կեր: 1989 թվականին Արցախի անասնաբուծության ֆոնդին հատկացրել է 50 հազար տոննա կեր, քայքայեց 50 հազար մնացին թղթի վրա, քանի որ Արցախ իրականում եկել է միայն 12,5 հազար տոննա:

1990թ. հունվարի 1-ի տվյալներով մարզը ունեցել է մոտ 50 հազար գլուխ խոշոր եղջերավոր անասուն (առանց արդրեջանական գյուղերի):

Ուղիղ մեկ տարի հետո դրանցից ընդամենը մնացել են 42 հազարը:

1988-1990 թթ. ազերիների կողմից գողացվել է 2316 գլուխ խոշոր եղջերավոր անասուն: Կրանց 1304 գլուխը գողացվել է 1990 թվականին:

1988-90 թթ. գողացվել է 1816 գլուխ ոչխար, որից 909 գլուխը՝ 1990 թվականին:

1990 թվականին գողացվել է նաև 450 խոզ: Ենթադրվում է, որ խոզը գողացվել է խորհրդային բանակի համար, քանզի իսկան արգելում է ազերիներին խոզի միս ուտել:

ԼՄՄ-ում անասնաբուծության թվային պատկերը

Օր	Խոշոր եղջ.	Խոզ	Ոչխար	Թռչուն
01.01.1990 թ.	49.323 գլուխ	59.798 գլուխ	40.839 գլուխ	127.937 թու
01.01.1991 թ.	42.440 գլուխ	50.811 գլուխ	23.467 գլուխ	940.630 թու

Կերի խիստ պակասի պատճառով քնակչությունը հաճախ հարկադրված մորթի է դիմում: Արցախի պետական և կոլեկտիվ տնտեսությունների (ընդհանուր) արտադրանքը

Օր	միս	կաթ	ձու	բուրդ
01.01.1990 թ.	9860 տ.	27.712 տ.	7.916 մլն.	175 տ.
01.01.1991 թ.	7538 տ.	22.756 տ.	3.891 մլն.	95 տ.

Գյուղատնտեսական մթերքների պետական վաճառք

Օր	միս	կաթ	ձու	բուրդ
01.01.1989 թ.	10.386 տ.	22.625 տ.	5.887 մլն.	131 տ.
01.01.1990 թ.	8533 տ.	16.373 տ.	1.701 մլն.	43 տ.

ԱՅԳԵԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ԲԱՆՁԱՐԱԲՈՒԾՅՈՒՆ

1990 թ. մուտքագրված պտուղաբուծական քանակը ըստ շրջանների շրջաններ	խաղող	խնձոր	այլ պտուղ	քանակներ
Մարտակերտ	27,5 տ.	170,0 տ.		1.534 տ.
Մարտունի	20,1 տ.	1.050 տ.		2.443 տ.
Հաղարյ	3,7 տ.	31,0 տ.		320,0 տ.
Ասկերան	2.500 տ.	561,0 տ.		2.000 տ.
Շուշի	4 հայկական գյուղերից մուտք չի արվել, իսկ արդրեջանական գյուղերը արտադրանքը հանձնում ան Աղղամի շրջանին:			

Երեւանի «Արագի» կոմբինատը ծրագրել է սննդի կոմբինատ քաջել մարզում և նախատեսվում էր, որ նաև քանջարեղենի մշակման արտադրությունը կազմակերպվի: Բայց առայժմ միայն հողի հարթեցման աշխատանքներն են կատարվել:

Ստեփանակերտում գործում է քանջարեղենի մթերման և վերամշակման ձեռնարկություն, որը մեկ սեզոնում ի վիճակի է մշակել 1000 տոննա քանջարեղեն: Բայց 1990 թ. մշակվել է ընդամենը 60 տոննա:

«Մարզում քանջարաբուծության զարգացմանը շատ են խանգարել նախեստաջ պետական գնազգայացման գները, որոնք թելարվել են Բաքվից, - պատմում է գյուղվարչության ճախագահի տեղակալ Վ. Չաքիյանը: - Օրինակ՝ 1989 թ. հունիսի 15-ից հանձնվելից պոմիդորի 1 կգ-ի գինը սահմանվել է 1 տուրլի, իսկ օգոստոսին իջել, հասել է 15 կոպեկի:

Բանը նրանում է, որ Արցախի Աղղամի և մի քանի այլ դաշտավայրային տար շրջաններում քանջարեղենը հասունանում է արդեն ապրիլ-մայիս ամիսներին: Դա թույլ է տրվել արդրեջաններից պլանային առաջադրանքները շուտ կատարել, և գրավել մարզի շուկաները: Իսկ Արցախի քանջարեղենը հասունացնում է հուլիս-օգոստոսին և միշտ տասնապատիկ ցածր գներով է ընդունվում՝ սկիզբ տալով տնտեսության կազմալուծմանը: Մա ընդամենը մի օրինակ բերեցի: Ամեն տարի քանջարեղենը վնասով ենք վաճառել: Դա էլ բերել է շահագրգռվածության անկմանը»:

1990 թվականից գնազգայացումը դրվել է մարզի վրա (դրանով զբաղվում է մարզի գնազգայացման քաժինը): Մարզը տալիս է գնի վերին սահմանը, ելնելով շուկայական հարաբերություններից: Ժահագրգռվածությունն էլ, քնականարար, անում է. քազմաթիվ կոտվերատիվ և մասնավոր շեքմոցներ են հիմնվել, ստեղծվել են տարբեր հիմնարկների, սովխոզ-կոլխոզների կից (չնայած հայտնի դժվարություններին):

Չաքիյանը գտնում է, որ Արցախի մարզին քանջարեղենի վերամշակման ժամանակակից արտադրամաս է պետք, ինչը թույլ կտար պահանջներ արտադրել:

«Մարդկերտում անգործության է մատնված ամբողջիկ պակասի պատճառով 500 տոննանոց մրդի սառնարանը, որը գործի դնելու համար անհրաժեշտ նյութը Երեւանից կան այ վաղից բերելն անհնար է ճանապարհները փակ լինելու պատճառով»:

Սեփ. թղթ.

Բնակչության զորածուծությունը հատկապես մեծ է, որ բնակչության զորածուծությունը համաճարակի բնույթ ստացած է Ամերիկայի տարածքին: Այն ինչ որ երգիչներու, մարզիկներու և դերասաններու վերաբերյալ կրկնված էր որպես մեծահարուստի յատուկ հանդիմանումը՝ ոչ շատ երկար ժամանակ առաջ, այժմ այնքան ընդհանրացած է, որ հասարակ դարձած է, որ

գրեթե անմատչելի է Մ. Նահանգներու մէջ, եթե անհատ մը ապահովագրութիւն եւ կամ որեւէ ձեւի պետական օժանդակութիւն չունի, այսինքն՝ medical (նահանգային) եւ կամ medicare ու medicaid (դաշնակցային):

Գատահակահորին կամ ակամայից լսված հետեւյալ արտահայտությունները, որոնք քաղաքացիական ատեանն է (civil court), ուր այլ տեսակի յանցագործները կը դատուին:

Պատահակահորին կամ ակամայից լսված հետեւյալ արտահայտությունները, որոնք քաղաքացիական ատեանն է (civil court), ուր այլ տեսակի յանցագործները կը դատուին:

Վերաբերյալ պաշտպանություն արտասանած ճառի ընթացքում:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՐՔԵՐ

Նույնիսկ աղքատ մարդիկ փողոցներու խուլ անկյունները կը գործածեն իրենց արեան մէջ ներմուծելով այդ «հրաշք» հեղուկը:

Պրիւի սահմանափակ պիտոճ, օրինակ՝ 100,000 դոլլար, որմէ ետք հիւանդը ինքը պետք է հոգայ յանելալ ծախսերը:

Միաստանութիւնը այսպիսի անկողնութեան մը մէջ կը գտնուի զածրոքաբեր երիտասարդ մը, որ արկածի մը հետեւանքով կորսնցնուած է իր ձեռքերն ու ոտքերը գործածելու կարողութիւնը եւ անոր խնամքը կը կարօտի շաքարակաւ 3000 դոլլարի:

Վերջերս, վերոհիշյալ երիտասարդը խնամող մասնաշաղկուտի հիւանդանոցը, չկարենալով տոկոսով անոր ծախսերուն, որոշած է զինքը դրկել անկելանոց մը, որուն հակառակ է ինք, որովհետեւ հոն պիտի ապրի րոյսի մը նման: Փոխադրուելու պարագային ան կը սպառնայ անձնասպան ըլլալ եւ կանխօրոք իր շահած դատավճիռը գործադրութեան դնելու:

Մտորդապահական խեղճ
Գատից չէ, որ առողջապահական խնամքն ու հոգատարութիւնը

Միաստանութիւնը այսպիսի անկողնութեան մը մէջ կը գտնուի զածրոքաբեր երիտասարդ մը, որ արկածի մը հետեւանքով կորսնցնուած է իր ձեռքերն ու ոտքերը գործածելու կարողութիւնը եւ անոր խնամքը կը կարօտի շաքարակաւ 3000 դոլլարի:

Հակառակ այն իրողութեան, որ խնդրոյ առարկայ թշուառներն մէկ տարի ունէր միայն ապրելու, դատարանը կը վճռէ որ հիւանդանոցը վճարէ անոր 135 միլիոն դոլլարի պատկառելի գումար մը որպէս վճարուած հատուցում, որուն մէկ երրորդը, այսինքն 45 միլիոն դոլլարը կը ստանայ պաշտպան փաստաբանը, որպէս աշխատավարձը:

Ինչ պիտի ընէ մահամեծ թշուառին այդ հսկայական գումարը: Չէ՞ք խորհի՛ր, որ ամենէն շահաւոր դուրս եկողը դատարանային այս եզակի դէպքէն ճարպիկ փաստաբանն է: Միքե արդար՝ է այս վճիռը: 135 միլիոն դոլլարը անկի օգտակար կըրպով չէ՛ր կրնար գործածուիլ:

Վերջերս, վերոհիշյալ երիտասարդը խնամող մասնաշաղկուտի հիւանդանոցը, չկարենալով տոկոսով անոր ծախսերուն, որոշած է զինքը դրկել անկելանոց մը, որուն հակառակ է ինք, որովհետեւ հոն պիտի ապրի րոյսի մը նման: Փոխադրուելու պարագային ան կը սպառնայ անձնասպան ըլլալ եւ կանխօրոք իր շահած դատավճիռը գործադրութեան դնելու:

Գտնուի զածրոքաբեր երիտասարդ մը, որ արկածի մը հետեւանքով կորսնցնուած է իր ձեռքերն ու ոտքերը գործածելու կարողութիւնը եւ անոր խնամքը կը կարօտի շաքարակաւ 3000 դոլլարի:

Վերջերս, վերոհիշյալ երիտասարդը խնամող մասնաշաղկուտի հիւանդանոցը, չկարենալով տոկոսով անոր ծախսերուն, որոշած է զինքը դրկել անկելանոց մը, որուն հակառակ է ինք, որովհետեւ հոն պիտի ապրի րոյսի մը նման: Փոխադրուելու պարագային ան կը սպառնայ անձնասպան ըլլալ եւ կանխօրոք իր շահած դատավճիռը գործադրութեան դնելու:

Վերջերս, վերոհիշյալ երիտասարդը խնամող մասնաշաղկուտի հիւանդանոցը, չկարենալով տոկոսով անոր ծախսերուն, որոշած է զինքը դրկել անկելանոց մը, որուն հակառակ է ինք, որովհետեւ հոն պիտի ապրի րոյսի մը նման: Փոխադրուելու պարագային ան կը սպառնայ անձնասպան ըլլալ եւ կանխօրոք իր շահած դատավճիռը գործադրութեան դնելու:

ՇԵՐԸ ՊԱՐՄԻՅ ԾՈՅԻ ՄԱՐՏԻԿԵՐԻՆ

Հավանաբար շատերին է հայտնի Ամերիկայում մեծ ճանաչում գտած հայազգի երգչուհի և դերասանուհի, Օսկարի մրցանակակիր Շերի (Շերիլին Մարգայան) անունը: Չուզենալով անմասն մնալ Պարսից ծոցում ծավալվող իրադարձություններին, մեր հայրենակիցը, ինչպես հաղորդում է ամերիկյան «Նյուզուիք» հանդեսը, փետրվարի սկզբներին պատրաստել է Պարսից ծոց է ուղարկել երկու ժամանակ երաժշտական միտնստապալներ: Նա համոզված էր, որ դրա ցուցադրումը կնպաստի

ստի դաշնակից գործերի մարտական ոգու ամրապնդմանը: Հետաքրքրական է նշել, որ Նկարահանման ժամանակ իրեն միջտ ազատ զգացող Շերը այս անգամ մի փոքր կաշկարված էր: Բանն այն է, որ իր սովորական բաց, կիսաթափանցիկ զգեստի փոխարեն, նա իր խոսքերով ասած, «ստիպված եմ իր օտարի գլուխ հագնել»: Այդ էր պահանջում Սաուդյան Արաբիայի գրաքննությունը:

Շերը: - Հուսով եմ, որ այն կօգնի մեր մարտիկներին իրենց զգալու հայտնիքին մոտիկ: Թող նրանք գիտենան, որ միշտ մեր սրտերում են:

Դրանցից ամենամանավաճը 1986 թվականի ապրիլին է, որում տեղ գտած մի քանի երգեր 86-87 թթ. դասվում էին ամերիկյան և անգլիական լավագույն երգերի շարքում: Մեր հեռուստատեսողները հնարավորություն են ունենել դիտելու «Բեռզելզի» այսպես կոչված «այցետոմսը» համարվող «Ուոլ Լայք ըն իշիֆլը» («Քաջիկը եղիպտացու նման») երգի տեսահոլովակը:

հեռուստա Մյուզանթա Հոփը ցուցադրում է այսպես:
«Հակառակ արտաքին տպավորությանը՝ խմբի անդամների միջև որոշ պատակաբեղում էր առաջացել: Բանն այն է, որ հանդիսատեսն ինձ համարում էր խմբի մենբերգչուհին, մի քան, որ այդքան էլ չուր չէր գալիս խմբի մյուս անդամներին և առաջացնում էր նրանց նախանձն ու հակակրթանք: Ինձ համար չափազանց ծանր էր աշխատել մի խմբում, որտեղ իմ նյութաբանչուր հաջողությունը մյուսների կողմից դիտվում էր որպես իրենց հնարավորությունների խոչընդոտում»:
Ինչպես նշում է ամերիկյան «Փիլիք» հանդեսը, Մյուզանթա Հոփը խմբից հեռանալուց հետո ծայրագրել է իր առաջին սկավառակը, որը կոչվում է «Երբ դու պատանի կիր»: Այսպես ասելով տասներկու երգերից մեծ մասի համահեղինակը ինքն է՝ երգչուհին:

ԱՐԱՐԱՏՅԻՆԵՐԸ ՄՊՈՐՏԻ ՎԱՐՊԵՏ

Մարտի 3-ին Արտաշատում կայացավ Խ. Միության զավաթի 50-րդ խաղարկության ջատորդ եզրափակի հանդիպումը Երևանի «Արարատ»-ի և Ուղեսայի «Չերնոմորե»-ի միջև: Խաղը վկայեց, որ արարատցիների ֆունկցիոնալ պատրաստակամության մակարդակը վատ չէ: Նոր մրցաշրջանի հենց առաջին պաշտոնական հանդիպումը ցույց տվեց, որ «Արարատ»-ի ուժեղագույն օղակը մնում է պաշտպանությունը, որտեղ խաղում են փորձառու ֆուտբոլիստներ: Իսկ ահա միջին օղակի և հատկապես հարձակման գծի խաղը բարելավման կարիք է գգում:

Վարակալի մարզիչները ինձ խնդրել էին հատկապես ուշադիր հետեւել ազատ պաշտպան ծուրի Նիկիֆորովի խաղին, սակայն նա բացի գլխով խաղից ոչնչով այլ չընկալավ: Իսկ ահա այդ դիրքում իրեն փառսուն ձեռով դրսևորեց Արարատ Մարգայանը, որը մեծ միայն հուսալիորեն փակում էր բոլոր ճեղքերը, այնուհետև պահերին երկար ու նպատակալից փոխանցումներ էր կատարում: Գտնում եմ, որ «Արարատ»-ի հաղթանակը օրինակ է՝ ավելացրեց փորձառու մրցավարը:

Կիսաեզրափակիչում «Արարատ»ը մաշիսի 10-ին Մոսկվայում կմրցի «Տորպեդո»-ի հետ:

պված «Իթեռնիկաճե» և 100 մետր լողի մրցությունում ոսկե մեդալ է շահել: Հայ պատանին այս մրցաշարին մասնակցել է Գնալի ջրային մարզածեերի խմբի կողմից, հունվարի վերջերին:

պված «Իթեռնիկաճե» և 100 մետր լողի մրցությունում ոսկե մեդալ է շահել: Հայ պատանին այս մրցաշարին մասնակցել է Գնալի ջրային մարզածեերի խմբի կողմից, հունվարի վերջերին:

«Արարատ»-ի գոտիների մեջ

ՊՈՒՍՏԱՅ ՊՍԱՆԻ ՄԱՐԶԻԿ ՈՍԿԵ ՄԵՂԱԸ

Գատա կամսկոն Խ. Միությունում ճնշում էր կասպարովը, ասում է ճատրակորդի հայրը

7-րդ տուրում Բելյավսկին հաղթելով Գեվանդին ստանձնեց միանձնյա առաջատարի դերը: Նրա արդյունքն է 5,5 միավոր: Առաջատարից կես միավորով հետ է մնում Վոլոժի մեկ այլ գրոսմայստեր՝ Վասիլ Իվանչուկը, որ ոչ ոքի խաղաց էլ վեցերորդն է: Աստիճանաբար իր մրցաշարային գործերը կարգավորում է աշխարհի չեմպիոն Գարի Կասպարովը, որը դուրս եկավ 3-րդ տեղ: 7-րդ տուրում նրա հանդիպումը Խ. Միությունից ԱՄՆ խախտած պատանի գրոսմայստեր Գատա կամսկոն հետ սկզբունքային շահնակություն ուներ: Կամսկոն հայրը բազմաթիվ հարցազրույցներում ասիքը բաց չի

պված «Իթեռնիկաճե» և 100 մետր լողի մրցությունում ոսկե մեդալ է շահել: Հայ պատանին այս մրցաշարին մասնակցել է Գնալի ջրային մարզածեերի խմբի կողմից, հունվարի վերջերին:

Մարզական բաժինը վարում է մեկնարան ՍՈՒՐԵՆ ԲՈՂԱՍՄԱՐՅԱՆԸ

ԼՈՒՐԵՐ «ՓԼՈՒԶՎՈՂ» ԿՆՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

interfax
Baltfax

ՌՈՒՎԱՍՏԱՆ

«Լեւոյվ ԽՄՄ» գլխավոր դատախազի առաջին տեղակալ Ալեքսեյ Վասիլեւի հաղորդումը եւ Ռուսաստանի Գերագույն խորհրդի անդամների հարցերին տված նրա պատասխանները, ՌԽՖՍՀ խորհրդարանը հրատարակեց համաձայնություն տալ՝ քրեական գործ հարուցելու ՌԽՖՍՀ ժողովրդական պատգամավոր, հայտնի ձեռնարկատեր Արտեմ Տարասովի նկատմամբ: Միութենական իշխանութիւնները Տարասովին մեղադրում էին «ԽՄՄ պրեզիդենտի պատվի ու արժանապատվութեան մասին» օրենքի խախտման մեջ: Պատգամավորներից մի քանիստ հայտնեցին, որ Ալ. Վասիլեւը այդպես էլ չի բացատրել, թե ո՞րն է Տարասովի կատարած «հանցագործության» էությունը:

«Հանրապետության Գերագույն խորհուրդը - իր հերթական նիստում լսել է խորհրդարանի հետուկ հանձնաժողովի հաղորդումն այն մասին, թե Խորհուրդների տան Բ. Ելցինի եւ Ի. Սիլանովի աշխատանքներից կից սենյակում հայտնաբերվել են ադրապարտներ, որոնց միջոցով հնարավոր է լսել եւ ձայնագրել նշված դեկլարանտների խոսակցությունները: Միութենական ՊԱԿ-ը հայտարարել է, որ այդ սարքավորումները նշված նպատակներով չեն օգտագործվել: Մինչդեռ Գերագույն խորհուրդը որոշել է հանձնաժողովի հաղորդումը հանձնել ՌԽՖՍՀ պաշտպանության եւ պետական անվտանգության կոմիտեի քննարկմանը:

«Լեւոյվի ճախագահ Ա. Սորչակը վերջերս կայացած մամուլի ասուլիսում հայտարարել է, թե ինքը դեմ է Բ. Ելցինի պաշտպանության նպատակով կազմակերպվող միջոցառումներին: Նա հայտնեց է, որ դրանք այժմ կողմնակից ժողովրդավարության դեմ: «Միտինգներով ժողովրդին չեն կերակրել: Մեծ կատանակը սպասվածի հակասակը: Ֆաշիստները նույնպես իշխանության գլուխ անցան ժողովրդավարական կարգախոսներով: Իսկ թե ինչ եղավ արդյունքում՝ հայտնի է», - հայտարարել է Սորչակը:

ՌՈՒՎՈՒՆ

«Խորհրդի Անկախ Ուկրաինայի երիտասարդական Միություն կազմակերպությունը, Միլենովսկու անվան ուկրաինացի ուսանողների ընկերությունը եւ «Սոկոլը» միավորվել են երիտասարդական լիգայում: Լիգան ունի մեկ ծրագիր՝ ուկրաինական ազգայնականություն: Ընդունված հռչակագրում ասվում է, որ երիտասարդական լիգայի հիմնական նպատակը անկախ Ուկրաինական պետության հաստատման համար թուր ուժերի համախմբումն է:

ՄՈՍԿՎԱ

Մարտի 3-ին Մոսկվայում չախտանքն ավարտեց ժողովրդավարական կոնգրեսի կոնսուլտացիոն խորհուրդը: Նրա աշխատանքին իրենց մասնակցությունը քրեցին ժողովրդավարական ուղղվածության 21 կուսակցություններ: Ներկայացված էին 10 հանրապետություն: Նիստի մասնակիցները «Ռ» միութենական պայմանագրին» քանաձեռն ընդունեցին: Բանաձեռն ընդունեցին նաեւ ի աջակցություն Ռուսաստանի Գերա-

գույն խորհրդի նախագահ Բորիս Ելցինի: Կոնսուլտացիոն խորհուրդը որոշեց ապրիլի 22-23-ին Մոսկվայում անցկացնել միջհանրապետական պառլամենտական խորհրդակցություն: Այստեղ նախատեսվում է քննարկել նոր միութենական պայմանագրի այլընտրանքային նախագիծը՝ անկախ պետությունների համագործակցության սկզբունքներով:

ՄՈՒՂՈՎԱ

Մուղովայի պրեզիդենտական խորհուրդը մերժել է հանրապետության տարածքում մարտի 17-ին միութենական խորհրդարանի կողմից հայտարարված հանրազմի անցկացում: Խորհուրդը հայտնեց է, որ մեծ գործողությունները կհամարվեն ուղղակի միջամտություն ինքնիշխան պետության ներքին գործերին: Հայտարարվել է նաեւ, որ հանրազմի անցկացման հետ կապված մի շարք որոշումներ համարվում են անվավեր:

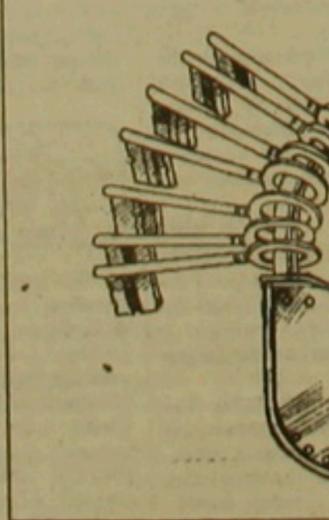
ՍՈՍԻԱԼ ՍՈՒԿՏՐԱԿԱՆ ԼԵՐԿԱՅԱՑՈՒՅՈՒՆՆԵՐ

Մոսկվայում քաղցեց Լատվիական հանրապետության առաջին առևտրական ներկայացուցչությունը: Նրա նախագահ Օյար Մեծցիչն արտաքին տնտեսական հարաբերություններում մեծ փորձ ունեցող դիվանագետ է: Ներկայացնելով նոր ներկայացուցչության աշխատանքները, նա մշեց, որ Մոսկվան արտաքին շուկայի հետ շփվելու շատ մեծ հնարավորություններ է տալիս: Ուժեղ, պատահական չէ, որ լատվիական ներկայացուցչությունն այստեղ պետք է աշխատի առևտրատնտեսական կապեր հաստատել ոչ միայն խորհրդային հանրապետությունների, այլեւ միջազգային ֆիրմաների եւ զանազան պետությունների դեպարտամենտին կից գործող առևտրական ներկայացուցչությունների հետ: Լատվիան մեծ պոտենցիալ ունի՝ իրագործելու իր տնտեսական հնարավորությունները: Նոր ձեռնարկը կօգնի հաղթահարելու ներկա ճգնաժամային իրավիճակը եւ հաստատելու կայուն տնտեսական հարաբերություններ:

ԿԱՆԱՅՑ ԿՐՈՍ ԵՆ, ՏՐԱՎԿԻԼՆՆԵՐ

«Թույլ չենք տա, որ մեզ հիմարներին տեղ դնեն», - ասաց Կորոնեժում անցյալ կիրակի կայացած հավաքի ժամանակ Ռուսաստանի Ազատական (լիբերալ) կուսակցության նախագահ Նիկոլայ Տրավկինը: Նա կոչ արեց քվեարկել «Նորոգված միության»

Ո՞ւմ մոտ է Մեծ Բանալին

դեմ եւ Ռուսաստանի պրեզիդենտի պաշտոն հիմնելու օգտին: Մյուս ելույթ ունեցողները արտահայտեցին համաձայն տեսակետներ: Ժամանակ առ ժամանակ մի քանի հազար մարդ վանկարկում էին «Ելցին, Ելցին», եւ «Գործաշուկին-հրաժարական»:

Միաժամանակ ծավալվեց հանրազմին մասնակցելու քարոզական արշավ: Բազմաթիվ հասարակական կազմակերպություններ կոմկուսից սկսած կանանց խորհուրդներով վերջացած, կոչ արեցին արտահայտվել Խորհրդային Միության պահպանման օգտին: Բարոզիչներն այցելում էին քնակարաններ: Արդե՞մ կան դեպքեր, երբ անհնազանդ ընտրողներին սպառնում են. «Եթե կամավոր չգնաք ըվեարկության, կտանենք միլիցիայի օգնությամբ»:

ԱՊՐԲԵՅԱՆ

Մարտի 5-ին 20-օրյա ընդմիջումից հետո Արբեյբանի Գերագույն խորհրդի նստաշրջանը վերսկսել է իր աշխատանքները: Հաստատվել է նստաշրջանի օրակարգը: Քննարկվելու են սահմանադրության մեջ փոփոխություններ մտցնելու օրենքի նախագիծը, Մութալիբովի առաջարկած նախարարների նոր կազմի մասին, հանրազմի մասին օրենքի նախագիծը, մարտի 17-ի միութենական հանրազմին հանրապետության մասնակցության, 1991 թվի քրեչեի, պատգամավորների կարգավիճակի մասին օրենքի նախագիծը, ԼՂԻՄ-ում դրության կայունացման եւ այլ հարցեր:

ՄՈՍԿՎԱ

Մարտի 1-ին ավարտվեց միութենական պայմանագրի նախագծի մշակումը: Այն ստորագրեցին 8 միութենական հանրապետությունների՝ Ռուսաստանի, Ուկրաինայի, Բելոռուսիայի, Ուզբեկստանի, Լազախստանի, Կիրգիզստանի, Տաջիկստանի, Թրանսնիսթրիայի և Կաբարդինո-Բալկարիայի ներկայացուցիչները: Արբեյբանի ներկայացուցիչները թեեւ մասնակցել են պայմանագրի մշակմանը, սակայն առայժմ հրաժարվել են ստորագրել: Պայմանագրի նախագիծը ստորագրել են նաեւ 18 ինքնավար հանրապետությունների լիազոր ներկայացուցիչները: Բոլոր հանրապետությունների ներկայացուցիչները, քաղի Բելոռուսիայից, փաստաթղթի անվանումը ձեռնագրվել են. «Պայմանագիր ինքնիշխան պետությունների միության մասին», իսկ Բելոռուսիան՝ «Պայմանագիր Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միության մասին»:

ՇՐՋԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՐԿՐՈՒՄ

ՔԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ, ԹԵ՝ ԻՐԱՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

«Իրանի իսլամական հեղափոխության առաջնորդ Խանենին, կիրակի օրվա (մարտի 3) իր ելույթի ժամանակ՝ ուղղված հասարակայնության լայն խավերին, Իրանի նկատմամբ Ամերիկայի եւ դաշնակիցների պահանջներն ազանց ալան եւ քաղաքական վարկի տեսակետից մեծ պարտություն համարելով, պրեզիդենտ Բուշին մուսուլմանական աշխարհում ամենազագույնի անձնավորությունը համարեց: Խանենին շրջանի պետությունների դեկլարանտին կոչ արեց թույլ չտալ՝ ԱՄՆ-ին տեղակայելու իր ուժերը իրենց սարածքներում: զգուշացնելով, որ ԱՄՆ-ի ուժերի ներկայությունը Մոցում վտանգավոր է: Այնուհետեւ, Խանենին նշեց, որ Սադդամ իր իշխանության առաջին իսկ օրերից քաղում դժբախտություններ է պատճառել երկրի ժողովրդին: Իսկ կիրակի դեկլարար Բադ-դաֆին իր ելույթներից մեկի ժամանակ սաստիկ քննադատելով Իրանի իշխանություններին, նշեց, որ Թեհրանի ուժերը հակառակ իր հակամարտիկյան կարգախոսների, վարելով երկրի մի քանի քաղաքականություն խուսափեց մասնակցել ԱՄՆ-ի դեմ ուղղված պատերազմին: ԱՄՆ-ը, ավելացրեց Բադդաֆին, գրավել է Իրանի որոշ շրջաններ եւ իր ուժերը տեղափոխել Իրանի սահմանակից վայրերում, իսկ Իրանի իշխանությունները որեւէ քայլի չեն դիմում:

ՌՈՒՆԴԻՆ ԴԵՏԱՊՆԿՎՈՒՄ Է

Թեհրանում իր աշխատանքն է սկսել Այաթոլլահ Խոմենիի կողմից Մայման Ռուշդիի դեմ կիրառվելիք մահապատի հրամանի հարցերով զբաղվող սեմինարը որտեղ երկու քարոզատիվներ, հոգեբանականներ պահանջեցին չհետաձգել այդ հրամանի կատարումը, եւ շուտափույթ կերպով մահապատի ենթարկել «Մատանայական մոտիվներ» գրքի հեղինակին: Այաթոլլահ Մուսավի-է Արդաբիլին մարտի 2-ի նիստում արտասանած իր ելույթի ժամանակ հույս է հայտնել, որ շուտով կիրազորվի այդ հրամանը: Հոջաթուլ-իսլամ Մանենին, որն ի դեպ «Այաթոլլահ Խոմենիի հրամանի իրագործման ատյանի» պետ է նշանակվել, նշեց, որ Սալման Ռուշդին որտեղ էլ որ գտնվի, անխուսափելիորեն պետք է կրի իր արժանի պատիժը: Արդաբիլի կարծիքով Մայման Ռուշդիի զրոշումն անգամ չի կարող չեղյալ դարձնել հրամանը կամ մեղմել պատիժի չափերը:

ՔՈՒՐԲԱՆ

ԱՆԿԱՐԱ, մարտի 1 (թուրքական հեռուստատեսություն) «Այ տարվա փետրվարի 22-ին պաշտոնակ արված Հյուսնու Դողանի փոխարեն այսօր Թուրքիայի պաշտպանության նախարար նշանակվեց Մեհմեդ Մազարը: Վերջինս, մինչ այդ, զբաղեցրել էր պետական նախարարի պաշտոնը: Հյուսնու Դողանի հեռացումը քաղաքական մեկնաբանների կողմից դիտվում է Թուրքիայի կառավարող «Մադր հայրենի» կուսակցության մեջ դեռ 1989 թվականի սկիզբ առած քաղաքական պայքարի մի նոր դրսևորում: Ներկուսակցական պայքարի ներկա փուլը: Ըստ «Հյուրիներ», «Մրկներ» եւ «Թերզուման» քերթերի սերտորեն կապված է Թու-

րքիայի պրեզիդենտի տիկնոջ՝ Սեմրա Օզալի անվան հետ: Վերոհիշյալ քերթերը անկարկում են, որ Սեմրա Օզալը «Մադ հայրենի» կուսակցության գլխավոր նախագահի պաշտոնը ստանձնելու ակնկալիքներ է փայտալայտ:

«ԽՄՄ-ին պարենային օգնություն ցույց տվող երկրների շարքին ավելացավ նաեւ Թուրքիան: Այդ մասին հաղորդեց թուրքական հեռուստատեսությունը: Հաղորդման համաձայն տուր, մակարոն, միս եւ այլ մթերքների քաղկացած 40 տոննա քեռ 2 քեռնատարներով մարտի 1-ին ուղարկվել է Խորհրդային Միության:

ՔՈՒՐԲԱՎԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ՓՈՓՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ Է՝ ՍԿԿԱԼՈՒՄ

Թուրքական սահմաններից ոչ հեռու՝ Պարսից ծոցում կատարվող իրադարձությունները ստիպեցին Անկարայի կառավարությանը արագացնել զինված ուժերում կատարվող լայնամասշտաբ վերափոխումների ընթացքը: Թուրքիայի զինված ուժերը թվականով (800 հազար զինծառայող) երկրորդն է ՆԱՏՈ-ում ԱՄՆ-ի քանակից հետո: Դրա հետ մեկտեղ թուրքական քանակը օգտագործում է հնացած ռազմական տեխնիկա, այդ թվում կորեական պատերազմի ժամանակաշրջանի տանկեր: Մոցի պատերազմի ազդեցության տակ կառավարությունը եւ զինվորականները ծրագրում են ստեղծել «պրոֆեսիոնալ» զինված ուժեր եւ փոքրաթիվ ցամաքային զորքեր:

Առաջիկայի փրես

ՄԻ ԲԱՆԻ ՏՈՒՄ

«ԻՍՐԱԵԼԸ՝ Լրտեսության ամբաստանությանը քանտարկել է պաղեստինցի դեկլարար Մադի Նուսեյբային, որի պատճառով խորաչլյան կառավարության մեջ ստեղծվել են ընդդիմադիր ճակատներ: «Աջակողմյան»ներն ուզում են քաղաքի Նուսեյբային եւ ոչ թե քանտարկել, իսկ «ձախակողմյան»ները պնդում են, որ եթե կառավարությունը իսկապես ունի փաստեր, ապա Նուսեյբան պետք է դատարան հանձնվի ու դատվի ըստ օրենքի:

«ԲՎԵՐԵՎԻՆՆԵՐ Կանադացի փոխադրության նախարար Մամ Էլքասը, որը սիրիական ծագումն ունի, հայտարարել է, թե եթե վաղը իսկ ԲՎԵՐԵՎԻՆՆԵՐ անջատման ի նպաստ հանրաքվե կատարի, ինքն անմիջապես հրաժարական կտա: «Ձեռ կարող այդպիսի իրականության մեջ ապրել, չէի ուզի մասնակց լինել Կանադայի դրոշի իջեցմանը ԲՎԵՐԵՎԻՆՆԵՐ հողի վրա», ասել է նա:

«Համաձայն խորհրդային ադրյուրների, Խորհրդային Միության պրեզիդենտ Գորբաչովն այլևս ամբողջական հակակշիռ չունի կառավարության մեջ եւ ստիպված է զինվորական դեկլարության հետ միասնաբար կայացնել իր որոշումները: Այս վերջինները ճնշում են քանեցում պրեզիդենտի վրա, որպեսզի վերահաստատի կառավարության հակակշիռը ամբողջ երկրի տարածքում՝ քննի ուժով: